રપ૫૦

અન્જામે સખાવત.

ઊર્ફે

બાદશાહે ખોદાદોસ્ત.

તસ્નીફ કીયા હુવા.

હુસેનમીઆ મુતખલ્લુસ "બ ઝરીફ"

દ્વારા છાપકે ઈજહાર કીયા વાસ્તે ખાસો આમકે.



શેઅર.

અયે યારો યેહી દેખો અન્જામે સખાવત હયે;
બહેતર યે સખાવતસે રોઝા ન ઇબાદત હયે.

ALL RIGHTS RESERVED
સબ દાઅવા માહફુજ કીયા હયે.

મુંબઇ.
સુબોધ પ્રકાશ પ્રેસમે છાપા હયે.
ઈ. સ. ૧૮૮૬. સને હીજરી ૧૩૦૩.
કીમ્મત પાંચ આને.

ખાસ ખબર.

નીચલા ખેલો નામે નતિજએ અસ્મત. ઉર્ફે રન્જો રાહત યાને આસીકા માહવશ: અન્જમે સખાવત, ઉર્ફે બાદશાહે બોદાદોસ્ત; ગુલશને બેદાદ, ઉર્ફે શીરીં ફરહાદ; ખ્વારકા ખુદા યાર, યાને મશહુર અલીબાબા ઔર ચાલીસ ચોરોંકા સરદાર; ઈશ્ક નવ બહાર. ઉર્ફે ચન્દ્રબદન મોહીયાર; ગુલશને બહાર અફ્ઝા. ઉર્ફે નઈ દરીઆઈ ઈન્દર સભા; તેના બનાવનાર મુનશી ઝરીફ પાસેથી વેચાતા લઈને તે સંબંધીના તમામ હકો મેહેતા જમનાદાસ ભગવાનદાસની કુંપનીએ પોતાને સવાધીન રાખ્યા છે વાસ્તે કોઈ છાપસે તો તેને કાયદા પ્રમાણે પુછવામાં આવસે.

યે નાટક સને ૧૮૬૭ કે પચ્ચીસવેં કાએદેકે મુતાબીક
દાખીલ રજીસ્ટર હુવા હયે ઔર ઈસકે તમામ હુકુક
મેહેતા જમનાદાસ ભગવાનદાસકી કુંપનીને
અપને કબ્જેમે રખ્ખે હંએ, ઈસ લીયે
ઉન્હોકી ઈજાજતકે સીવા
કીસીને છાપના
નહી.

૨૫૯૦

અન્જામે સખાવત.

ઊર્ફે

બાદશાહે ખોદાદોસ્ત.

તખ્તએ નાટક.

ખોદાદોસ્ત ...... બાદશાહે મુલ્કે યમન; બાદબાદશાહેમુલ્કે તાતાર.
માહરૂ............ શાહાજાદીએ ખુતન, બીબીએ ખોદાદોસ્ત.
શમ્સો કમર...... પીસરે ખોદાદોસ્ત.
વઝીરે આઝમ.... ખોદાદોસ્ત સુલતાનકા.
ફકીર............ જીસકો ખોદાદોસ્તરાજઅપના લીલ્લાહ દેતા હયે.
દાનીશમન્દ...... પીસરે રઈસે મુલ્કે યમન.
દીલારામ ...... માઅશુકે દાનીશમન્દ.
સૌદાગર......... મુલ્કે ચીનકા, આશકહો લેજાના માહરૂકો ફરેબસે.
શીકારી........ બડે લડકેકો લે જાના બચાકે શેર સે.
માહીગીર ...... છોટે લડકેકો લે જાના નદ્દીસે નીકાલ કે.
વઝીરે આઝમ, ચન્દ. અમીરો કબીર } શહેરે તાતારકે.

ચોબદાર, રામશગર, સહેલીયાં, દરબારી, ખવાસેં.
રઈયત, વગયેરાં, વગયેરાં, વગયેરાં.

મુકામ:—

યમન—ચીન—તાતાર.

સબમીલકે બંદગી કરના.

કલ્યાન—ગત.

ભગવાન ભજ નીત ભગવાન ભજ—તર્જ.

લુત્ફો કરમ કર પરવરદીગાર;
હમ હએ ગુનાહગાર, તુ ગફ્ફાર—લુત્ફો.
સરકો જુકાકે એહી બારબાર;
અર્ઝ યે કરતે હંએ તુજસે પુકાર—લુત્ફો.
નીતિદર્શક નાટક મંડલી યાર;
ફઝલે ખુદાસે રહે બરકરાર—લુત્ફો.
દમભર દમકા નહી એતેબાર;
નામ જહાંમે રહે યાદગાર—લુત્ફો.
બન્દા હએ તેરા ઝરીફે ઝાર;
તુ હએ ખુદા સાહેબ મુખ્તાર—લુત્ફો.

બાબ પહેલા—પરદા પહેલા.

દરબાર.

(ચોબદારકા દોઆ દેના દરબારે ખોદાદોસ્તકો.)

કતઆ.

ચોબદાર—હો મલક ચર્ખપે ઈનસાન ઝમીપર જબતક;
જલ્વગર શમ્સો કમર લયેલ વો અન્હાર રહે.
સાહેબે તાજો અલમ તા બ કીયામત કાયમ;
યા ઈલાહી યે ખોદાદોસ્તકા દરબાર રહે.

(બાદશાહ શુકે ખુદામે આના.)

૨૫૯૦

અન્જામે સખાવત.

જોગીઆ આસાવરી—દાદરી.

સમજ મન દમડી દમકા મેલા—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—કરૂં શુક્ર કીસ મુંહસે તેરા ખુદાયા;
બાદશાહ મુજકો તુંને બનાયા—કરૂં.
અફસરો તખ્તો ફોજો આલમ દે ખુદસે અપને જહાંમે;
સુલતાં બનાકે હરદમ નક્કારા ફતહો ઝફરકા બજાયા—કરૂં.
તુનેહી મેરા યારબ જહાંમે નામ રખા હએ ખોદાદોસ્ત;
સાયલ કોઇ દરપર મેરે આયા ઉસકો ન ખાલી ફીરાયા—કરૂં.
નામપે તેરે જો માંગે દીયા હું રાજભી માંગતો દેદું;
કુરબાન કરદું જાન ઝબાંપર નામ તેરા કોઈ લાયા—કરૂં.
બખ્શે ફકીરોંકો તુ બાદશાહી ચાહે અગર એક પલમેં;
ઓર બાદશાહોંપે લાકે તબાહી યારબ તુ દરદર ફીરાયા—કરૂં.
યારબ "ઝરીફ" હયે બન્દોંમે તેરે રખ શર્મ દોનો જહાંમેં;
બન્દોંમે તેરે ભલા યા બુરા હયે સર હયે અદબસે ઝુકાયા—કરૂં.
(રામશગર દોઆએ જાંદરાઝી દેના બાદશાહકો.)

કાલીંગડા—કાહારવા.

છોડો બામનકી—તર્જ.

રામશગર—હો કબુલ અયે ખુદા, શાહકે નમક ખારોંકી દોઆ—હો૦
રહે યે કાયમ તખ્તો તાજ, ઉમ્રે ખેઝર કર શાહકો અતા—હો કબુલ.
તેરી સખાવત હયે મશહુર, હાતીમ હયે તેરે દરકા ગદા—હો કબુલ.
દરપે જો તેરે આયા ફકીર, ઉસકો તુ સુલતાં બનાદીયા—હો કબુલ.
સાયા ખુદાકા હોવે તુજપર, હમપે રહે સાયા તેરા—હો કબુલ.
મીસલે ફરીદું ઈનરોઝોં તુ, રૂયે ઝમીકા હો ફરમા રવા—હો કબુલ.
(યેક ફકીર આકે દરે દરબાર પર સવાલ કરના)

ઝબાની.

ફકીર—(અંદરસે) ભલા હો બાબુ ભલા હો સખીકા બોલબાલા હયે.
ખોદાદોસ્ત—અયે ચોબદાર જલદ જા: બાહેર કોન આયા હયે ખબર લા?
ચોબદાર—બહોત ખુબ.

અયે તુ કોન હયે કયું ચીલ્લાતા હયે,
હલક અપના ફાડ મગઝ મેરા ખાતા હયે?

ફકીર—બાબા બાદશાહકો ખબર દે કે યક ફકીર મુલાકાતકો આયા હયે, સાઈકા તુજપર સાયા હયે.
ચોબદાર—અયે બાદશાહે જહાં, રશકે હાતીમ ગયેરતે નોશેરવાં. યક ફકીર દરે દોલત પર આયા હયે, ફકીર કામીલ હયે, દરબારમેં આનેકા સાઈલ હયે.
ખોદાદોસ્ત—અછછા જાઓ, સાથ ઈઝતકે દરબારમે લેઆંઓ?
ચોબદાર—બહોત ખુબ.
ફકીર—ભલા હો બાબુ ભલા હો.
ખોદાદોસ્ત—અયે રાહબરે ખુદા, ઈસ ગરીબસે કયા મુદદઆ રખતે હો, બરાયે ખુદા જલદ બયાં કરો, તા બમકદુર બજા લાઊં?

(ફકીર સવાલે દૌલત કરના તીન દીનકે વાસ્તે)

ઝીલા—મસનવી.

જફા વો સીતમકી સઝાવાર હું—તર્જ.

ફકીર—સુન અયે .શાહ તુ ઈસ: ગદાકા કલામ;
મુકરર. ખોદાદોસ્ત હયે. તેરા નામ—સુન.

તો દે તીન દીન મુજકો શાહી તેરી;
એહી પેશે હક હયે ગવાહી તેરી—સુન.
ઉતર તખ્તસે દે મુજે અપના રાજ;
મેરે સરપે રખદે ઉતાર અપના તાજ—સુન.
મુજે સલતનત અપની લીલ્લાહ દે;
ખોદા દોસ્ત જબ મંએ કહુંગા તુજેહ—સુન.
ફકીરોંકો દૌલતકી પરવા હયે કબ;
મુકરર મંએ આયા હું અઝ હુકમે રબ—સુન.

કલ્યાન—ગજલ.

મારના હોતો મુજે માર સટો બીસમીલ્લા—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—સલતનત ક્યા કે મેરી જાન હયે લે બીસમીલ્લા;
નામે અલ્લાહપે કુરબાન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
આયે વઝીરો કરો સબ મીલકે ઈતાઅત ઈસકી;
ફોજ યે તાબએ ફરમાન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
બાદશાહ હોકે નકર ઝુલ્મ ગરીબોંપે રવા;
હોગા ઈસમે તેરા નુકસાન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
અદલો ઈનસાફસે દીલ શાદ રઆઇયતકા કર;
ગર તુજેહ શાહીકી અરમાન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
મેરે ખાનીંદ કરેગા તુ ગર અદલો ઇનસાફ;
તેરા અલ્લાહી નીગાહબાન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
તાજ લે સરપે રખ આ તખ્તપે અબ બએઠ મેરે;
પહેન યે ખીલઅતે બાશાંન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
દેકે જાતા હું રીયાસત યે ગદાકો અયે "ઝરીફ;"

સરપે મેરે તેરા એહેસાન હયે લે બીસમીલ્લા—સલતનત.
(ખોદાદોસ્ત ફકીરકુ તીન દીનકે વાસ્તે સલતનત્ત દેના,
ફકીરકા તખ્તપે બએઠકે ગાના)

જીલા-ઠુમરી.

ભટકા હું મંએ બારા બરસ તક—તર્જ.

ફકીર—આયાથા મંએ ફકીર બનકર તખ્તપે સુલતાં બયેઠા હું.
ખ્વાબકા આલમ હયે યા હયે બેદારી મંએ હયેરાં બયેઠાહું—આયા॰
ખ્વાબ નહી બેદારી હયે સલતનત ખુદાને દીયા મુજે;
ઐયશો અશરત કરતા હુવા દરબાર દરમીઆ બયેઠાહું—આયાથા.

પીલુ-મસનવી.

કહું ક્યા ફલકકા સતાયા હું મંએ—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—હુવે તીન દીન શાહ સાહેબ શીતાબ;
કે આયા હું મંએ દીજીએ કુચ જવાબ—હુવે.
બયાં કીજીએ જલ્દ બહેરે ખુદા;
કે હયે દેર શાહીકે દેનેમે ક્યા—હુવે.

જીલા-મસનવી.

અરે લાલદેવ ઇસ તરફ જલ્દ આ—તર્જ.

ફકીર—તુ સુન અયે ખોદા દોસ્ત વાલા હસબ;
નકર મુજસે તુ બાદશાહી તલબ—તુ॰
તેરે ઇમ્તેહાંકો થા દૌલત લીઆ;
મુજે સલતનતકા મીલા અબ મઝા—તુ॰
યે દૌલત ખુદા વાસ્તે બખ્શદે મુજેહ;
ઓર ફકીરી મંએ બખશા તુજેહ—તુ॰

મજકુર—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—બદીલ તુજકો બખ્શા ખુદાકી કસમ,
મુબારક હો તુજકો યે જાહો હશમ—બદીલ.
બહોત દીન તો મંએ બાદશાહી કીયા,
ફકીરીકાભી દેખીએ અબ મઝા—બદીલ.
(ખોદાદોસ્ત અપના લીબાસો તાજ ફકીરકુ દેકે, ફકીરકી કફની આપ પહેનકે જાના.)

બાબ પહેલા—પરદા દુસરા.

રાસ્તા.

(ખોદાદોસ્ત લીબાસે ફકીરીમે ખુશ હોકે શુક્રે ખુદા કરના.)

ભયેરવી—ગઝલ.

ઇશ્કમે તેરે કોહે ગમ સરપે લીયા જો હો સો હો—તર્જ.

ખો૦—નામે ખુદાપે સલતનત હમને દીયા જો હો સો હો;
અએશો તરબ ફકીર હો તર્ક કીયા જો હો સો હો—નામે.
બખ્શાથા તુહી કરરો ફર તખ્તો સીપાહી તાજો ઝર;
વો મંએને તેરે નામ પર સદકા કીયા જો હો સો હો—નામે.
ઇશ્કે ખુદામે સુર્ખ રૂ હો જાઊ થી યે આરઝુ;
સરકો કટા બહા લહુ હુંગા ફીદા જો હો સો હો—નામે.
નામપે તેરે કીરદીગાર છોડકે શેહેર ઔર દયાર;
સુએ બીયાબાં કોહસાર સરસે ચલા જો હો સો હો—નામે.
તુજપે ફીદા હયે જાનો તન ઔર મેરે ફરઝંદો ઝન;
મીસ્લે " ઝરીફ " બે વતન હું બરમલા જો હો સો હો—નામે.

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે શાહાંકે શાહ, બેપરવા તેરે નામપર બાદ-શાહી કયા માલ હયે, જાન મેરી કુરબાન કરદું હરદમ યેહી ખીયાલ હયે!

બયેત.

ચશ્મે ઈનસાફ્સે ખાલકકી ખુદાઈ દેખો;
અભી સુલતાનકો બખ્શા હયે ગદાઈ દેખો.

ઝબાની.

અયે યારો દેખો અભી મંએ લીબાસે શાહાના પહેને તખ્તે સલતનતપર બયેઠે દરબાર કર રહાથા, યક ચશ્મ ઝદનમે કયાથા ઔર કયા હો ગયા, યેહ લીબાસે ફકીરી મીલા!

બયેત.

દોરંગી ઝમાનેકી મશહુર હયે;
કહીં સાયા હયે ઔર કંહી નુર હયે.

ઝબાની.

ખયેર અબ મહેલમે જાતાહું, અપને યાર, વફાદાર, ગમખાર જાંનીસાર, જાનીસે અપના અહવાલ પુરમલાલ, બંયાન કરૂં, દેખું વોહ અમરે ખુદાપર રાજી હયે યા નહીં.

બાબ પહેલા—પરદા તીસરા.

મહેલ.

(દીખલાઇ દેના બાહરકા પલંગપર સોતે હુવે દોનો લડકો સમેત, સાહેલીયાંકા ગાકે જગાના.)

પીલુ—ઠુમરી.

સુનીયે। મોરી શાહાજાદી—તર્જ.

સહેલીયાં—દેરસે સોતી હુવી હો ઉઠો મેરી જાન;
કરૂં તુમપે મંએ કુરબાન—દેરસે.
આરાસ્તા હો મસ્નદપે બયેઠો;
કોઈ દમમે આયા ચાહાતેં હએ સુલતાન—દેરસે.
બેવખ્ત સોનેસે અયે શાહઝાદી;
હમદીલ • પરેશાં હયે હએરાન—દેરસે.

(માહરૂકા ખ્વાબસે બેદાર હોના ઔર આલમે હૈયરતમે ગાના.)

જીલા—ગજલ.

ઇસ આતશે ઉલ્ફતને ક્યા આગ લગાદી—તર્જ.

માહરૂ—હએબતઝદા ક્યા ખ્વાબ દીખાયા મેરે અલ્લાહ;
દીલકો મેરે બેચએન બનાયા મેરે અલ્લાહ—હયેબત.
પહેને હુવે કફની વોહ ફકીરોંકી તરાહસે;
મુજકો મેરા સુલતાં નઝર આયા મેરે અલ્લાહ—હયેબત.
જોગનસી બના મુજકો મેરે લડકોંકો દરખ્વાબ;
હમરાહે ખોદા દોસ્ત ફીરાયા મેરે અલ્લાહ—હયેબત.
યે આંખ ફરકતી હયે ખુદા ખયેર કર મેરી;
આંખોમે હયે જોગનકા સમાયા મેરે અલ્લાહ—હયેબત.
ગર ખ્વાબ સહી હોગા મંએ રાઝી હું "ઝરીફ" અબ;
યેહ ભેદ ન કુચ ધ્યાનમે આયા મેરે અલ્લાહ—હયેબત.

(સહેલીયાં તસલ્લી દેના ગાકે શાહાઝાદીકુ)

પરજ કાલીંગડા—હોરી.

પા લાગુ કર જોરી—તર્જ.

સહેલીયાં—ખોદાદોસ્ત સુલતાંકી પ્યારી શાહઝાદી હમારી—ખો૦
ક્યા એંતબાર હયે ખ્વાબકા જાની કરતી અબસ બેકરારી;
કર દુર ખ્વાબકી ફીકરકો દીલસે કુરબાન હું તુમપે વારી—ખો૦
આજ તબાહી તેરે દુશ્મનોપર તા દેખે ઝીલતો ખ્વારી;
તુમહો સલામત દરગાહે હકમે હરદમ દોઆ હયે હમારી—ખો૦
કાયમ રહે યે દૌલતો હશ્મત તખ્તો આલમ તાજદારી;
શામો સહર રહો અયેશો ખુશીમે હમ કરતે ખીદમત ગુઝારી—ખો૦
સર સબ્ઝ બાગે રીયાસતકો હરદમ રખ્ખેગા ખલાકે બારી;
બાદે ખીઝાંકે બદલે હમીશાં કાયમ હો બાદે બાહારી—ખો૦
ખાદીમ તુમારી ખડી હયે અદબસે હુકમકી હયે ઈન્તેઝારી;
વખ્ત હુવા સુલતાંકી મહેલમે આયેગી અબ સવારી—ખો૦

(આના ખોદાદોસ્તકા ફકીરી હાલમે માહરૂ દેખકે ગભરાના.)

ઝબાની.

માહરૂ—યા ખુદાવંદા યે ખ્વાબ હયે! યા આલમે બેદારી હયે! આસાર બુરે નજર આતે હયે, અયે મેરે સરતાજ યે ક્યાન્તેરા અહવાલ. પુરમલાલ હયે કે જીસકે દેખેસે જાન હએરાન, દીલ પરેશાન હું, બરાએ ખુદા જલ્દ બયાન કરો તાકે દીલે બેકરારકો કરાર હાસીલ હો!

બયેત.

ખોદાદોસ્ત—કૂચકી અપની અબ તયારી હયે,
તેરા હાફેઝ જબાબે બારી હયે.

બરહુન્સ—ગજલ.

ગર હમને દીલ સનમકુ દીયા—તર્જ.

રાઝી અયે બીબી અમરે ખુદાપર હયે યા નહી;
યું મરઝીએ ખુદા તુ શાકીર હયે યા નહી—રાઝી.
દૌલતથી અયેશો નીયામતો આરામો ચએન થા;
અબ એ કસીકે હાલસે માહેર હયે યા નહી—રાઝી.
બનકર ફકીર દેખે ફકીરીકા ભી મઝા;
ફાકા કશીકે જુલ્મપે સાબર હયે યા નહી—રાઝી.
જાતા હું ઔર શેહેરકો મંએ છોડ યે વતન;
કહો સાથ મેરે ચલને તુ હાઝર હયે યા નહી—રાઝી.

જીલા—ગજલ.

ઈસ આતશે ઉલ્ફતને કયા આગ લગાદી—તર્જ

માહરૂ—શાહા તેરી કનીઝ હું ઔર તાબેદાર હું;
તુજપર મંએ જાનો દીલસે ફીદા હું નીસાર હું—શાહા.
દૌલતભી ઉસનેદીથી ફકીરીભી ઉસનેદી;
હર હાલમે મંએ તુજસે સીવા પાયેદાર હું—શાહા.
શાહીસે બડકે ખુશ હું ફકીરીકે હાલમે;
બચ્ચોંકે ગમસે આહ મગર બેકરાર હું—શાહા.
ગરમીસે આફતાબ કે ગુલરૂ ન સુખ જાયે;
લાલાકે તરહ ગમસે દીલે દાગદાર હું—શાહા.
રાહતમે થી શરીક રહું રન્જમેભી સાથ;
હર તરહ બાદશાહ તેરી ખીદમત ગુઝાર હું—શાહા.

(આના દોનો લડકોંકા, ખોદાદોસ્તકુ ફકીરી હાલમે દેખકે
ગાના ગામગીન શેર.)

શાહ—નઉહા.

બડા—હાયે બાબા વાયે બાબા, લાઇ કીસ્મતને હમપે તબાહી;
છોટા—થા ખુદાને દીયા બાદશાહી, કીસકો બખ્શ દીયે તાજ શાહી
બડા—હાયે બાબા વાયે બાબા, છોડ શાહી ફકીરી લીએ હો;
હયે બાબા વાયે બાબા, ગેરવા રંગ કપડે કીયે હો;
છોટા—હમકોભી અબ ફકીર બનાવો, હાલ હમકો ફકીરી પીનાહવો
બડા—હાયે બાબા વાયે બાબા, હમકોભી સાથહી લે ચલો તુમ;
હાયે બાબા વાયે બાબા, ખાક મુહપર હમારે મલો તુમ;
છોટા—હમભી અપના લીબાસ ઉતારેં, ભેસ જોગીકા તનપે સવારેં;
બડા—હાયે બાબા વાયે બાબા, હયે કીયામત જુદાઈ તુમારી;
હાયે બાબા વાયે બાબા, ગમસે જાયેગી જાન હમારી;
છોટા—હમભી કુરબાં હયે નામે ખુદાપર, સરસે ચલતેં હયે રાહે રઝાપર
બડા—હાયે બાબા વાયે બાબા, હએ "ઝરીફ" હઝીંકી યે તદબીર;
હાયે બાબા વાયે બાબા. શહેરકો છોડ ચલીએ બ તકદીર;
છોટા—અયે "ઝરીફ"હઝીંહમયમનસે.નીકલેગેજયેસેબુલબુલચમનસે
બડા—હાયે બાબા વાયે બાબા. લાઇ કીસ્મતને હમપે તબાહી.

શેઅર.

ખોદાદોસ્ત—અએ મેરે લખ્તે જીગર રાહતે જા નુરે નઝર,
માહરૂ—હમતો જાતેં હંએ રહો જા તુમ નાનાકે ઘર;
બડા લડકા—છોડકે તુમકો યહાં હમ ન કંહી જાયેંગે;
છોટા લડકા—ગર ન લે જાવોગે તુમ હમ યહીં મરજાયેંગે;

બયેત.

ખોદાદોસ્ત—તદબીર ક્યા કરૂં મેરે કીસ્મતકી બાત હયે;
કીસ્મત ખરાબ હોતો ગીલા કીસકે સાથ હયે.

રૂબાઈ

ખોદાદોસ્ત—પહેનલો લડકો કફન બાબાજી કફની પોશ હયે;
સાથ લે મંએ તુમકો ચલતા હું અલમકા જોશ હયે;
બાંસતરે ગુલ છોડકે અબ ખાકપર સોના પડા,
ક્યા કરૂં અયેવાને શાહી ખાનુમા બરદોશ હયે.

બયેત.

ખોદાદોસ્ત—ઉલફતે ખાલકે બારીમે વતન છૂટે હયે,
બુલબુલો ફસ્લે બાહારીમે ચમન છૂટે હયે.

બાબ પહેલા–પરદા ચૌથા.

રાસ્તા.

(આના ચન્દ આદમીઓંકા બાઅદ દાનીશ્મન્દ આકે કહેના ઉનસે.)

ઝબાની.

દાનીશ્મન્દ—અયે યારો ક્યા તુમ લોગ મુજેહ પયેછાનતે હો યા નહી.! કે મંએ કોન હું સુનો? શહેરે યમનમે જો બડે બડે અમીર હયે ઉનસે બડેહી બડે અમીરકા મંએ લડકા હું, જબ બાપ મેરે ગુઝર ગયે બોતસી દૌલત મેરે હાથ લગી, થોડેહી દીનોમે અયેશો અશરત કર ઉડા દાલા અબ ઇસ હાલકો પોંહોચા હું, જયેસા કે

તુમ મુન્જેહ દેખતે હો, મગર અભી મઝેહમે રહેતાહું. ભલા તુમ લોગોંકો કુચ અપને શહેરકી ખબરભી હયે યા નહી!

દુસરા આદમી—અરે યાર હમકો શહેરકી ખબરસે કુચ પેટ ભરતા હયે? નહી, ફીર કયા મતલબ, હમ અપને રોઝગારકી ફીકરમે ગીરફતાર હંએ માલુમ હુવા આપકો શહેરકી ફીકરને અકસીર કરદી, ઈસ દરજાકો પેંહેચાઈ, વોહ મસલ કાજી સાહેબકી યાદ આઈ, કયું કાજી સાહેબ દુબલે હોવે કેહેતે હયે કયા કરૂં શહેરકી ફીકર હયે. ખયેર ભાઇ આપકુ માલુમ હો તો કહો. દેખે હો દીખાવ, સુનેહો સુનાવ. ખાલી હમારા સર ન ફીરાવ?

દાનીશમન્દ—સુનો યારો ઇસ બાતમે કયા કલામ હયે, પર અફસોસકા મુકામ હયે, અપના બાદશાહ ખોદાદોસ્ત યક ફકીરકો લીલ્લાહ રાજદે આપ ફકીર હો મહેલમે ગયા હયે, ખુદા જાને ઔરત બચ્ચોંકોભી ફકીર બના કંહી શહેર ચુમન છોડ નીકલ ન જાય, યે સરાસર અહમકી હયે, ઈસકો સખાવત નહી કહેતે, હાં, નામે ખુદાપર આધી દુગાની દેના, મગર વોહભી વખ્તપર, નહી તો માઅફ કરો કહે દેના, કયા દેર લગતી હયે? યેભી સવાબસે ખાલી નહી, સખીસે સુમ ભલા ઝટપટ જવાબ દે, અયે દાનીશમન્દ સચ હયે, પાઇ દો પાઇ ગાંઠકી દે દેના પર કીસીકો અકલ ન દેના. દેખો દેખો બાદશાહ સાહેબ કયા સુરત બનાએ ચલે આતે હંએ, વાહવાહ! ખુબ! યક ન શુદ દોશુદ બલકે સેહ શુદ ઔરત બચ્ચોંકોભી લુંગ લંગોટા બંધા ફકીર બના સાથહી લીએ આતે હયે, ખુદા ખયેર કરે અકસર બડે બાદશાહોંકી અકલ છોટી હોતી હયે. યારો અબ મકાનમે જાતા હું મેરે દીલારામ ગુલનદામકો યે ખબર સુનાતા હું ફીર

શેહેરે યમનસે રૂખસત હોતા હું બીરાદરો ખુદા હાફેઝ, યે બન્દા જાતા હયે.

(બોદાદોસ્તકા આના ઔરત બચ્ચોંકુ લેકે.)

કલ્યાન—ગજલ.

તફ્કા હોતા હયે અયેસાબી—તર્જ.

બોદાદોસ્ત—મોસમે ગુલમે હયે યું હમને વતનસે નીકલે;
જીસ તરાહ બુલબુલે શયેદા હયે ચમનસે નીકલે—મોસમે.
અહલે જૌહરકી નહી કદ્ર વતનમેં હોતી;
કદ્ર બડજાતી હયે જબ લાલ યમનસે નીકલે—મોસમે.
બન્દ જબતક હયે મોઅત્તર નહી હોતા હયે દમાગ;
મુશ્ક જબ હોતા હયે નાફા જો હરનસે નીકલે—મોસમે.
સલતનતકો હમે યું રાહે ખુદાપર દેકે;
જીસ તરાહ આદમો હવ્વાથે અદનસે નીકલે—મોસમે.
ઔર શાહી વોહ શહનશાહે હકીકી દેગા,
કામ ખાલેકકે હયે કબ ચર્ખે કોહનસે નીકલે—મોસમે.

પરજ કાલીંગડા—ઠુમરી.

ગયા હુકમ મેરા અયે દેવ બીસર—તર્જ.

માહરૂ—શાહા દેખ તોરે દો નુરે નઝર;
ગમસે ધરકત હયે મોરા જીગર—શાહા.
આવો મોરે જાની છતીઅનસે લગાલું;
કાહે કરૂં લેજાઊં કીધર—શાહા.
બલબલ જાઊં મુખ મુરજા ગયો;

ચએન નહી મોહે આઠ પહર—શાહા.
હરકી દયાસે બાલક મોરે;
મુશકીલ યે જાયેગી ગુઝર—શાહા.

શેઅર.

ખોદાદોસ્ત—દરો દીવારપે હસરતસે નઝર કરતેં હંએ;
ખુશ રેહો અહલે વતન હમતો સફર કરતેં હંએ.
(જાના સબકા.)

બાબ પહેલા—પરદા પાંચવા.

મકાને દાનીશમન્દ.

(નઝર આના દીલારામકા કારચોબ બનાતે હુવે. આના દાનીશમન્દકા, બયાં કરના અહવાલે ખોદાદોસ્ત.)

ઝબાની.

દાનીશમન્દ—અયે બીબી મંએ આયા મંએ આયા, અયે દીલારામ અપને બાદશાહકો અકલમંદ જાનતા થા! મગર આજ માલુમ હુવા, કે નીરા અહમક ઉલ્લુકી દુમ, ખરે બેસુમ નીકલા. તો યક ફકીર, મક્કાર ઐયાર, અપની અયારીસે સવાલ સલતનકા કીયા, કે તીન દીનકે વાસ્તે યેહ તખ્તો તાજ લીલ્લાહ મુજેહ દે, બસ યે સુનતેહી ઉલ્લુકા પઠા, અછા બોલ ઉઠા.

દીલારામ—અયે બેવકુફ અકલે ખામ, તેરા કીસને રખા દાનીશમન્દ નામ?

દાનીશમન્દ—ક્યું ક્યું અયે ગુલન્દામ, દીલારામ, મેરે નામસે તુમેહ ક્યા કામ?

દીલારામ—અયે મીઆ મંએ સચ કહેતી હું અગર તુમહી અપની અકલે ના કામકો કામમે લાતે તો બાદશાહ ન બન જાતે?

દાનીશમન્દ— અરે હાં! હાં! અબ મંયે સમજા યે મુજસે બડી બેવકુફી હો ગઈ અગર પહેલીહી માલુમ હોતા તો ફકીર બનકર સવાલ કરતા, અભીતક બાદશાહો કયે યક મુલ્ક, બડે બડે જયેસેકે મજગામ, ગીરગામ, નાયગામ. બીલગામ, બાદ ઉસકે ફનસવાડી, ગુલાલવાડી, કાંદાવાડી, તાડવાડી, ચંદનવાડી, ઔર કામાઠીપુરા, ઈસ્લામપુરા, મદનપુરા, નરસીંગપુરા, સબપુરા સોનાપુરા, ફીરતો દાદરા, વાંદરા, કીરોલ. મુરોલ, યેહ સબ અકલીમ ફતાહ કરકે લશ્કર દબલ રીયાસત ટીબલ કર દેતા; હાયે અફસોસ સદ અફસોસ! અબ ક્યા ખાક દૌલત મીલેગી! મગર હીર્સકે ઘોડેકો બેવકુફીકી લગામ લગા, મએદાને હીમાકતમેં દૌડાતા હું. કીસ્મતકો હવાપર ઉડાતા હું યાને વાંહ જાતાં હું ઉસ નયે બાદશાહસે સવાલે દૌલત કરતા હું. મગર અંદીશા યેહ હયે કે ઉસ ભીખારીકો દૌલતકા મઝાહ મીલા હયે, મુજેહતો ક્યા, તીન દીન બાદ બાદશાહકોહી ન દીઆ. અયે દીલારામ તુ યકીન જાન કે તેરી મેરી કીસ્મતસે વોહ દૌલત મુજેહ મીલે. તો જરૂર યક કલમ વઝીરોંકો નીકાલ દુંગા, બાદશાહી ઔર વઝીરોંકા કામ મંએ અકેલા ચલા સકતા હું ઔર ચલાઊંગા, ફીર બે ફાયેદા તન્ખા દેના આકલોંકા કામ નહી અગર દીયા તો દાનીશમન્દ મેરા નામ નહી, અછછા દીલારામ, મંયે અભી જાતા હું ફકીર હો સવાલ કરતા હું, વાહવાહ

મંયેબી આદમી છોટા હું પર બડા અહમક હું જો કહેનાથા વોહતો ભુલ, બાતોંકા ભુલ, કરદીઆ, તોબાહ તોબાહ !

દીલારામ—ક્યું સાહેબ ખયેરતો હયે. આપમે આપ બડબડા રહે હો, બાતોંકે કવે ચડા લડા રહે હો.

દાનીશમન્દ—અયે બીબી કયા કહું આજ અપના બાદશાહ બોહા-દોસ્ત ફકીરકો દૌલત દે આપ ફકીરી લે ઔરત બચ્ચાં કો હમ-રા લે કહીં નીકલ ગયા, બેહતર હયે અમબી છડેછાટ, ખડેખાટ, હંએ. ચલો કીસી શહેરકો જાંએ, યાંહ રેહેકર કયા કરેં, ચલો ?

દીલારામ—અયે મીયા સચ હયે જબ અયેસે બડે બાદશાહકા યાસ જો ગુઝર ન હુવાતો કહો હમારા કહા ઠીકાના, ચલો અનબી ચલેં. પર ખર્ચે રાહાબી ઝુરૂર હયે યા નહીં?

દાનીશમન્દ—અરી ખર્ચ ખર્ચ કયા કહેતી હો. કયા તેરે પાસ નહી ! અરે તુ બડી હુશીઆર હયે, આધી દુગાની યાને પાઈ દો પાઇ કરકે કીતને યેક રૂપૈયે જમાઈ હોગી, આજતો નીકાલ કહીં ન કહીં છીપાઈ હોગી.

દીલારામ—વાહ વાહ મીઆ સાહેબ, આપહીને ઝેવર બેચ ખાઈ ફીર બારી સાડી ચોલીપર આઇ, મુફતકા ધોબી, મુફતકા નાઈ, પકી પકાઈ, શીરમાલ આઇ, દુધ શકરકે સાથ ન ચબાઈ, જબં મંગા દેતીથી મલાઈ, તબ આપને દબા દબાકે ખાઈ, મંસે કરૂં ભલાઇ, તુમ કરો બુરાઈ. છુપાઇ છુપાઈ કહેને ઝરા શર્મ ન આઈ ?

દાનીશમન્દ—કયા યેહ બાતેં મુજેહ સુનાઇ ? મંએ હું સીપાઇ ગાજરકી પુંગી બનાઇ, બજતો બજાઈ. નહી તોડ ખાઈ ? કયા મંએ કમા નહી સકતા હું? પર કયા કરૂં મેરી જાન તુજેહ અકે-લી છોડ કહીં જા નહી સકતા હું, અરે લે સફરકા ખર્ચ લા દેતા હું.

દીલારામ—શાબાશ શાબાશ મીઆ મરદોકોં એહી ચાહીએ. કે હીમ્મત રખેં ભલા યેહતો બતાવ કંહાસે લાતે હો ઔર કોન દેતા હયે ?

દાનીશમન્દ—અરે રૂપૈયે કયા કહેતી હએ અપને ઘરમે ભરે હયે તુમ તૈયારી સફરકી કરો, મંએ સામાન લીએ આતા હું.

(દાનીશમન્દકા મકાનમેસે સારંગી તબલા નીકાલના.)

દીલારામ—અયે મીઆ યેહ તબલા સારંગી કયા કરોગે ?

દાનીશમન્દ—કયા કરૂંગા ? બેચુંગા ? યા મારવાડીકે પાસ થપાઊંગા, યાને ગીરો રખ્ખુંગા, પડે પડે ખરાબ હોતે હંએ ?

દીલારામ—વાહ વાહ સાહેબ ખુબ ? અગર ચલના મંઝુર હો, બીસ્મીલ્લા ચલો ? દેખો બાદશાહ ખુદાદોસ્ત ઔરત બચ્ચોંકો કીસ હાલસે લે ગયા ? અમભી રાહે તવક્કલપર કદમ મારે યકીન કામીલ હએ કે મન્ઝીલે મુરાદકો પેંહચેંગે, ચલો ખુદા રઝ્ઝાક હએ યા નહી ?

દાનીશમન્દ—અયે જાનેમન ચલો ? પર યેહતો બતાવ તબલા સારંગી કોન ઊઠાલે ચલેગા ?

દીલારામ—મીઆ સાહેબ મુજેહ ફાકા કરના મન્ઝુર હયે, યે સામાન સાથ લેના ઝરૂર હયે.

દાનીશમન્દ—અચ્છા બીબી સારંગી તુમ બગલમે મારલો મંએ તબલા પીઠપર ઉઠા લેતા હું ?

(દાનીશમન્દ સબ સામાન ખંધે પર ઉઠા દીલારામકુ સાત લે જાના)

બાબ પહેલા—પરદા છઠ્ઠા.

મુસાફરખાના.

(આના ખોદાદોસ્તકા ઔરત બચ્ચોંકુ લીએ હુવે મુસાફરખાનેમે)

કાલીંગડા—ગજલ.

ફીરાતા હયે હમે કાં કાં—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—રઝાયે હકપે રાઝી હો રહો તુ અયે મેરી જાની;
હઝારેં મુશકીલોંકી સબસે હોતી હયે આસાની-રઝાયે.
સફરકે રન્જો ગમને રંગ પીલા તેરા કર દાલા;
વોહ ગુલસે ગાલ મુરઝાએ ખીઝાં આઈ હયે બીન પાની-રઝા.
મુસીબત હો તો કયા ગમ હયે અઝીયત હોતો કયા ગમ હયે;
ફકીરી બી દીયા ઉસને વોહ ફીર બખ્શેગા સુલતાની-રઝાયે.
મુસાફરખાના આયા હયે ચલો વાંહ બયેઠકે દમ લે;
ઝરા આરામ કર જાયેગી ખાતરસે પરેશાંની-રઝાયે.

જીલા—મસનવી.

જફા ઓં સીતમકી સઝાવાર હું—તર્જ.

માહરૂ—મુસીબતમે ખુશ હું નહી રન્જો ગમ હયે;
યે તકલીફ લડકોંપે હોતી સીતમ હયે—મુસીબતમે
બલા બચ્ચોંકી હમપે ગુઝરે ખુદાયા;
રહમ કર તુ ઈનપર યે જાએ રહમ હયે—મુસીબતમે
મેરે દોનો લડકોંકો આરામ દે તુ;
દોઆ યે તેરેસે મેરી દમ બ દમ હયે—મુસીબતમે.
ન કર ફીક્ર મેરી મંએ લૌંડી હું તેરી;

કે રન્જો મુસીબતમે સાબીત કદમ હયે—મુસીબતમે.
અઝીઅત ઝીયાદા જો હોતી હયે હમપર;
સમજતી હું તેરા યે લુત્ફો કરમ હયે—મુસીબતમે.
(એક સોદાગરકા આના શાહઝાદીકો દેખ આશક હો એકરારીસે ગાના.)

જીલા—જીંજોટી.

કયેસીરે જલક દીખલાઇ—તર્જ.

સોદાગર—નાઝો નખરેસે સુંદર નારી;
બરછી નયેનનકી દીલપે મારી—નાઝો.
કાહે કરૂં કછુ બસ ન ચલત;
હએ મોહે મનકો એકરારી—બરછી.
એકલ દીલ હયે જીઆ ગભરાવે;
જબસે લાગી હયે પીરીત તેહારી—બરછી.
ગીરાનમે જયેસે છુપ જાએ ચંદર;
અયેસી જોબન લે બયેઠી પીઆરી—બરછી.
ફકીરકો દમદે કીસી મકરો ફનસે;
કીજે સુંદરકો લે ફરારી—બરછી.

(રૂબરૂ ખોદાદોસ્તકે આકે કહેના.)

ભયેરવી—મુસ્તેઝાદ.

ઝુલ્ફ પુર પેચમે દીલ અયેસા ગીરફતાર—તર્જ.

સોદાગર—
હાલે દીલ કયા મંએ કહું કહેનેકા યારાહી નહી—હયે યે કીસ્મતકા લીખા
સખ્ત હયેરતમે હું બાત કહેનેકે યારાહી નહી—સુનો અયે મરદે ખુદા
સુનીએ દુરવીશ મેરા હાલ મંયે હું સોદાગર—મન્ઝીલે તએ કર કર;

કાફેલે વાલોંને સામાન ઉતારાહી નહીં-આઇ રેનેકી સદા;
હામેલા થી મેરી ઓરત ગયે નઉ માહા ગુઝર-દર્દસે હયે મુઝતર;
બજુઝ ખુદાકે કોઇ ઇસ વખ્ત હમારાહી નહીં-વખ્ત હયે મુજપે બુરા;
દાઈ કો ઢુંઢકે લાચાર હુવા ફીર આયા-યહાં મતલબ પાયા;
તુમ સીવા દોસ્ત મેરા કોઈ ખુદારાહી નહીં-રહમ કર મુજપે ઝરા;
આપકા બીબીકો લીહાજ ઇજ્જત હોગે-જાકે તા ઉસ્સે મીલે;
મરહી જાયેગી સીવા ચલનેકે ચારાહી નહીં-ખુને નાહક હોગા;
તેરી બીબી યહાં પેંહચેગીતો બચજાએગી-વરન મર જાયેગી;
ફિરકે જીનેકા સીવા તેરે સાહારાહી નહીં-હયે ખડી સરપે કઝા.

કાલીંગડા--કાહારવા.

છોડી બાગનકી.--તર્જ.

બોદાદોસ્ત--કરકે શુક્ર ખુદા, સાથ યે સોદાગરકે જા--કરકે.
બહેરે ખુદા તુ અયે મેરી જાની, જાકે ઉસે આફતસે બચા-કરકે.
મુશકીલમે અર કામ કીસીકે, આયે તો હોગા અપના ભલા-કરકે.
કરકે તુ ખીદમત ઉસ ઓરતકી, દેકે તસલ્લી શીતાબ ચલા-કરકે.
રાહે ખુદા હમ દે ચુકે દૌલત. નામે ખુદા કર જાન ફીદા--કરકે.
(માહર કઝદ જાનેકા કરના લડકે બેદાર હો લીપટ કર માર્ના)

ઠુમરી.--મંએતો જોગન બન બયેઠી--તર્જ.

બડા લડકા—મેરી માદર જાતી કંહા;
છોડકે હમકો બતા તુ યહાં—મેરી.
છોટા લડકા—જઉરે ફુલકસે હમ આજીઝ હંએ;
દરીઆ હયે. આંખોસે રવાં—મેરી.
બડા લડકા—હમ ન કભી તુજેહ જાને દેંગે;

અફ્સેસ હયે યહાં બાબા જાં—મેરી.
છોટા લડકા—સાથહી હમકો લે અય માદર;
રોરો હમારી જાવેગી જાં—મેરી.
બડા લડકા—" ઝરીફ " કબ માદરસે મીલાવે;
દેખાએ ફીર ખલ્લાકે જહાં—મેરી.

મઝકુર તર્જ.

કયું રોતે હો નાદાં.

ખોદાદોસ્ત—પ્યારો યે સૌદાગરકી બીબી;
દરદે શીકમસે હયે હએરાં—કયું.
જાનેસે ઇસકે ઉસ ઔરતકી;
મુશકીલ હોવેગી આસાં—કયું.
સબ્ર કરો તુમ અયે નાદાનો;
નામે ખુદાપર હો કુરબાં—કયું.

(માહર હુકમે શૌહર બજા લાના, વખ્તે રૂખ્સત ગાના,)

કમોદ—ગજલ.

કાસીદા લાદે ખબર યારકે ઘર આનેકી—તર્જ.

માહરૂ—તેરા ફરમાન અયે શાહા મ'એ બજા લાતી હું;
સાથ ઈસ મરદે ખુદાકે અબી મ'એ જાતી હું—તેરા.
દેખુ' કીસ હાલમે બીબી હયે યે સૌદાગરકી;
ગર ખુદા ખયેરસે લે આયા તો મ'એ આતી હું—તેરા.
જો મુકદરમે લીખા મેરે વહી હોવેગા;
યે સુનાકે દીલે બેતાબકો સમજાતી હું—તેરા.
તુમસે હોતી હું જુદા અયે મેરે પ્યારે લડકો;

રો ન તુમ બહેરે ખુદા આગી મંએ જાતી હું—તેરા.
ફીર ખુદા તુમસે મીલાયા તો મીલુંગા આકાર;
અયે "ઝરીફ" દીલે સદ ચાક મંએ ગભરાતી હું—તેરા.
(માહરૂ સૌદાગરકે સાત જાના, લડકેં ઝીદ કરના ખોદાદોસ્ત
માહરૂકે આનેમે દેર હોનેસે ગભરાકે ગાના.)

જીલા બરાહુન્સ—ઠુમરી.

જીઆા જલ જાએ તોરે બીન સજના—તર્જ.

ખોદા૦—કાહેકરૂં મોરા દીલ ધરકત હયે કયું નહી સજની આઈરે-કા૦
દેર હુવી તોરે દેખને જાઊ, બાલક રોવત કયું સમજાઊં;
બીન તોરે મોહે કલ ન પડત હયે, જાન મોરી ગભરાઈરે-કા૦

બાબ પહેલા—પરદા સાતવાં.

જંગલ.

(ખોદાદોસ્તકા આના જંગલમે તલાશે બીબી કરતે હુવે.)

કલ્યાન—ગજલ.

તફ્રકા હોતા હયે અયેસાભી—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—કીસ તરફ બાદે સબા વોહ ગુલે ગુલઝાર ગયા;
બુલબુલે દીલકો મેરે છોડકે બરખાર ગયા—કીસ.
દરદો ગમ રન્જો અલમમે મેરા હરદમ થા શરીક;
કયું ન ગભરાઊં કે યારબ મેરા ગમખાર ગયા—કીસ.
કરકે દીલબરકો જુદા મુજસે કહો કયા પાયા;

તેડાપન તેરા ના અયે ચર્ખે સીતમગાર ગયા—કીસ.
જાયે હયેરત હયે હકીમ આતે હયે બીમારકે પાસ;
અયે મસીહા તુ મુજે છોડકે બીમાર ગયા—કીસ.
શુક્રે અલ્લાહકે સીવા શીકવા શીકાયત ન કીયા,
તખ્ત ઓ તાજ ગયા મુલ્ક વોહ દીલદાર ગયા—કીસ.

કાલીંગડા—લાવની.

ઘરસે ગઈ મોરી પ્યારી—તર્જ.

ગઈ કીધર મોરી દીલજાની, નહી પાયા તોરી નશાની—ગઇ.

શેઅર.

ખુદા દુશ્મનકોભી ઈસ તરહકી આફતમે ના ડાલે,
તડપતે હંએ જુદાઈસે યે દોનો નાઝકે પાલે,
ઝબાંપર કયું ન આ જાયેગે મેરે આહ ઔર નાલે,
ફીરા હું ઘુંડતે યાં તક પડે હંએ પએરમેં છાલે,
મંએને ખાક જહાંકી છાની———નહી પાયા.
જીગરકે ચાકકો મંએ તારસે અશકોંકે સીતા હું,
યે ગમ ખા ખાકે તેરા ખુને દીલકો અપને પીતાહું,
તાઅજ્જુબ હયે મુજે કીસ તરહ મંએ બે યાર જીતાહું,
હુવે કયે સાલ હવે બસ આબ ઔર દાના ન છીતાહું,
હુવા ખુન જીગરકા પાની———નહી પાયા.
શીકાયતકા સુખન યારબ ઝબાંપે મંએ ન લાઉંગા,
લીખા તકદીરમેં જો હએ મેરે બેશક વોહ પાઉંગા,
જો કોહે ગમભી આવે રૂબરૂ સરપે ઉઠાઉંગા,
જહાં તકદીર લેજાવેગી વાંહ ચલ સરસે જાઉંગા,

હુયે દીલકો અબસ હએરાની——નહી પાયા
જુદાઇ યારકી યા ચર્ખે કજરોકી અદાવત હએ,
સમજતા હું કે મેરે હાલપે તેરી ઈનાયત હએ,
યે દીલ કાલબમે યક હએ કયા કહું મ એ ઉસકી હાલત હએ,
અલમ હએ સોઝ હએ ઔર દરદો ગમ હએ રન્જો આફતહએ
કીસ કીસકી કરૂં મેહમાની——નહી પાયા.
તવક્કલ પર રહે કાયમ વહી બન્દોમે કામીલ હએ,
રહે સાબર જુદાઇપર વીસાલે યાર હાસીલ હએ.
અબસ એ ફાયદા યે બેકરારી તુજકો અયે દીલ હએ,
"ઝરીફ" ઝાર મત ગભરા અગરચે સખ્ત મુશકીલ હએ.
વોહી કરદેગા આસાની——નહી પાયા.

બાબ પહેલા—પરદા આઠવાં.

નદી.

(શીકારીકા આના તલાશે શીકારમે ગાતે હુવે ચલે જાના, બાદ ઉસકે ખોદાદોસ્ત આના સાથ લડકોંકે.)

બોપાલી—ગજલ—ઈકેતાલ રાહ.

લટકનસે હમ જાતે જંગપર—તર્જ.

શીકારી—છોડ શહેરકો ફીરતા હું મ એ જંગલ જંગલ સુબ્હો શામ;
બગએર મારે શીકાર મેરે દીલકો નહી અએનો આરામ—છોડ
તીરો તુફંગો બરછી ભાલા તેગો સીપર હયે ગુરજો સામ;
તીફલે દબીસ્તાં સેબી કમતર હયે મેરે આગે બહેરામ—છોડ.

હરનકો મારૂં ચીતલ મારૂં ગોરો ખર હાતીકો મુદામ;
શેરો પીલંગ ચીતેકો મારના હયે યે મેરા અદના કામ–છોડ.

(જાના શીકારીકા આના ખોદાદોસ્ત લડકોંકો લેકે.)

અબીઆંત.

ખોદાદોસ્ત––ખુદાયા યહાં સખ્ત હએરાન હું,
ન હોડી ન મલ્લા હએ કયા કરૂં;
મંએ કીસ તરહા હુંગા યેહ નદીકે પાર,
બતા મુજકો તદબીર પરવદીગાર;
ચલા શેરો શરસે યે સએલાબ હંએ,
કે દહશતસે ઝહરા મેરા આબ હએ;
મગર દીલમે સોચાં હું તદબીર અબ,
દીખાતી હએ કયા દેખું તકદીર અબ;
કીનારેપે યકકો બીઠાતા હું મંએ,
ઔર યકકો લીએ સાથ જાતા હું મંએ;
યહાં બયેઠ અયે મેરે નાદાન તુ,
ન હો જાન રોરોકે હએરાન તુ;
ઉધર છોડકે ઇસકો આતા હું મંએ.
તુજેહભી ઉઠાકે લે જાતા હું મંએ,

(ખોદાદોસ્ત યક લડકેકો કીનારેપર બોઠલાકે દુસરે લડકેકો ખંધેપર બીઠા નદીમે જાના, યક શેર આકે કીનારે પરકે લડકેપર હમલા કરના, યક શીકારીકા આના ઉસ શેરકો બંદુકસે મારકે લડકેકો ઉઠા ઘરકો લેજાના. ખોદાદોસ્ત યે હાલત દેખ ગભરાના, લડકેકા નદીમે ગીરના ખોદાદોસ્ત ખુદ ગોતે ખાતે હુવે કીનારે પર પહોંચના.)

દુખ પુછોતો હમરા કોઈ નહી—તર્જ.

શીકારી—સર જુકાકે કરૂં દીલસે શુકે ખુદા;
ચાંદસા બેટા ખુદાને દીયા—સર.
કીસી અમીરકા હએગા યે લડકા;
પરદેમેં દાલકે રખું મંએ છીપા—ચાંદસા.
શેરકે દાંતોંસે ઝખમી ગલા હએ;
ઘરકો લેજાકે કરૂં મંએ દવા—ચાંદસા.

(શીકારીકા લડકેકો લેજાના બાદ માહીગીરોંકા આ કુચ નાચ ગાકે નદીમે જાલ દાલંના ઉસ જાલમેં ખોદાદોસ્તકા છોટા લડકા આના ઉસ લડકેકો કાલી અપને ઘર લે જાના.)

ગાયન.

માહીગીર—ઓશ માજા પોશીઆચા પાનીઆગો;
આગા સુર બાગાસુર મારલા નગો;
કવરે વત તાનદવા તાનદવા ગો;
કોલાબેચી પ્યારી મદી દબા દુબવલે ગો;
પોસીઆચા ઉરવાન મારલા નગો;
આગાસુર બાગાસુર મારલા નગો;
ગો ગોરી ગોગો તીનોરી તીતોરીતી.

બાબ પહેલા—પરદા નવાં.

જંગલ.

(ખોદાદોસ્ત હાલતે તન્હાઈમે આકે શુકરીયા ગાના.)*

નઉહા.

બાદાદોસ્ત—ગમકા ખંજર લગા દીલપે કારી,
હાએ માસુમ વાએ મઝલુમ;
કયા અજલ આ ગઇથી તુમારી,
હાએ માસુમ વાએ મઝલુમ;
કયું ન રોયા કરૂં પીટ કે સર,
પારા પારા જીગર હો ન કયું કર;
ઝીંદગી હો ચુકી અબ હમારી,
હાયે માસુમ વાએ મઝલુમ;
ઢુંડને અબ કંહા તુમકો જાઉં,
મેરે પ્યારે કંહા તુમકો પાઉં;
ઝીન્દે હોતો કરૂં ઇન્તેઝારી,
હાએ માસુમ વાએ મઝલુમ;
શુક્ર કરતા હું તેરા ખુદાયા,
સબ છોડા મુજકો તન્હા બનાયા;
જાનકી અબ હમારે હએ બારી,
હાએ માસુમ વાએ મઝલુમ-
અયે " ઝરીફ " અબ કરૂં કયા મંએ તદબીર,
દેખું ફીર કયા દીખાતી હએ તકદીર;
આગે ચલનેકી અબ હએ તયારી,
હાએ માસુમ વાએ મઝલુમ.

બાબ પહેલા—પરદા દસવાં.

મકાને સૌદાગર.

(સૌદાગર ખોદાદોસ્તકી ઔરત માહરૂ પર ઝુલ્મ કરના બરાયે વસ્લ. માહરૂ નારાઝ હોના ઔર બઅોકે ખુદાસે સૌદાગરકો સમઝાના.)

સોરઠ—ઠુમરી.

એક ચતર નાર કર કર સીંગાર—તર્જ.

માહરૂ—સુન અયે અઝલમ, કહેતી હું બહમ;
સે તેગે દો દમ, કર સરકો કલમ;
ખાલકકી કસમ, દીખલાદે અદમ—સુન.
બાની યે જફા, તુ કરકે દગા;
લાયા ઈસ જા. મુજેહ વોહ બેહયા;
શઅેતાનસે કમ, તુ નહી બેશરમ—સુન

પરજ કાલીંગડા—ઠુમરી.

ગયા હુકમ મેરા અયે દેવ બીસર—તર્જ.

સૌદાગર—કહા માન મેરા તુ અયે દીલબર;
મુજેહ વસ્લસે અબ માયુસ ન કર—કહા.
નીગાહ બરછી પલક હંએ તીરેં;
અબરૂએ પુરખમ હયે ખન્જર—કહા.
કુરબાં હું તુજપર દીલો જાંસે;
શઉકને ચાક કીયા હઅે જીગર—કહા.
વસ્લ ન હોગા મર જાઊંગા;

આપકી અપના કાટકે સર—કહા.
ગુલામ આપના જાનકે જાની;
ગલે લીપટ મેરે આ કર—કહા.

બારહન્સ—ગજલ.

અર હમને દીલ સનમકો દીયા—તર્જ.

માહરૂ—ઇસ લાનતીપે કહેર ખુદાયા શીતાબ કર;
યા આતશે ગઝબસે જલાકે કબાબ કર—ઇસ.
નાપાક હુ ન દામને અસ્મતકો તુ મેરે;
માદર હું તેરી મુજકો ન ઝાલીમ ખરાબ કર—ઇસ.
મર જાઊંગી પે કહેના ન માનુંગી ઝીન્હાર;
મરદુદે હક તુ ચાહેસો મુજપે અઝાબ કર—ઇસ.
કયા બેહયા હરામ તેરે સરપે હએ ચડા;
ઝાલીમ ઝરાતો દીલમે ખુદાકા હીજાબ કર—ઇસ.
મુશકીલ હએ જાનપર મેરે ઝાલીમકે બસમે હું;
ઈમદાદ મેરી બહેરે ખુદા બુતુરાબ કર—ઇસ.

ભએરવી—મુસ્તેઝાદ.

ઝુલ્ફ પુર પેચમે દીસ અયેસા—તર્જ.

સોદાગર—

તાલબે વસ્લ હું યુસુફસા તુ ઈનકાર ન કર—હએ ઝલય ખાંકી કસમ;
માન મજનુકા કહા હુર્જ઼તો તકરાર ન કર—તુજકો લયેલાકી કસમ;
સબ્રકી તાબ નહી જાનબી ગભરાતી હએ—લબપે આ જાતી હએ;
ઝાર હું માન લે કહેના મુજેહ બેઝાર ન કર—દીલે શએદાકી કસમ
મીન્તો આજઝી ઈસ વાસ્તે કરતા હું મંએ—તુજપે મરતા હું મંએ;

શરબતે વસ્લ પીલા દે મુજેહ બીમાર ન કર-હએ મસીહાકી કસમ;
દેખ ઈનકાર અબસ કરતી હએ પચતાએગી-મુફત મર જાએગી;
મુજસે યે હીલે બહાને અરી મક્કાર ન કર-હકતઆલાકી કસમ;
મંએ ન માનુંગા ન માનુંગા કભી બાત તેરી-સુન અયે બદઝાત તેરી;
જાનતા હું તેરી અસ્મતમુજેહ ઈજહાર ન કર-મેરે મઉલાકી કસમ.

જીલા—મસનવી.

જફા ઓ સીતમકી સઝાવાર.—તર્જ.

માહરૂ—નકર ઝુલ્મ ઝાલીમ તુ ગમનાક હું મંએ;
કોઇ દમમે જલ બલકે બસ ખાક હું મંએ-ન૦
જુદાઈસે બુલબુલકે બાગે જહાંમે;
ગુલોંકી તરાહસે જીગર ચાક હું મંએ—નકર.
હએ દામાને અસ્મતકા અલ્લાહ વાલી;
યે બદકારી કે કારસે પાક હું મંએ—નકર.
તુ સર કાટલે પર ન માનુંગી કહેના;
નહી ખઓફ મરનેકા બેબાક હું મંએ—નકર.

બરહુન્સ—મસ્નવી.

અરે દેવ તુ હએ યે ક્યા બક રહા.—તર્જ.

સૌદાગર—મંએ દેખું કંહા તક ભલારી ભલા;
યે અસ્મત બચાએગી ઓ બેહયા—મંએ
હએ ઈનકાર તુજકો મેરી બાતસે;
બચેગી તુ કયું કર મેરે હાતસે—મંએ.
તુ કબ તક ન માનેગી કહેના મેરા;
મંએ ફાડુંગા દામાને અસ્મત તેરા—મંએ.

અંએ દીલબર મેરે કહેનેકો માન જા;
નહીતો યે ખંજરસે કાટું ગલા—મંએ.

અબીઆત.

માહરૂ—દરોતી હુએ કયું મુજકો અયે બદશઆર,
ખુદાકે લીએ જલ્દ ખંજરસે માર;
મરંગીતો આફતસે છુટ જાઉંગી,
નસીબોંમે જો હુએ વોહી પાવુંગી;

બયેત.

ઈસ દર્દ દીલસે મઓત હો યા દીલકો તાબ હો;
કીસ્મતમેં જો લીખા હુએ ઈલાહી શીતાબ હો.

ઝબાંની.

સોદાગર—અફસોસ! સદ અફસોસ! મંએને તુજકો કયા કયા મકરો ફરેબસે યહાં લે આયા, આખેર તુ મેરા કહા નહી માનતી, ખયેર ચલ ઇસ મુલકકે હાકમકે રૂબરૂ લે જાકે તુજેહ સઝા માકુલ દીલાઉંગા, કયું કે વોહ બાદશાહકી મુજપે બડી મહેરબાની હુએ.

બાબ પહેલા—પરદા ગીઆરવાં.

રાસ્તા.

(વઝીરે આઝમ આકે બાદશાહે તાતાર મરહુમકે એવઝ દુસરા બાદશાહ બનાને કે લીયે અમીરો વઝીરસે

સલાહ કરના અમીરો વઝીરકા વઝીરે આઝમકો
મુખ્તાર બનાના)

ઝબાની.

વઝીરે આઝમ—અયે અમીરો વજીર મંએ તુમસે ઇસ બાતકા સાઇલ હું, કે અપના સરતાજ, યાને બાદશાહે આદીલ. દરયા દીલ, ઇસ દારેફાંનીકી બાદશાહત છોડકે મુલ્કે બકાકા જા હાકમ હો ગયા, અશરત સરા ખાનએ માતમ હો ગયા, બાદશાહ જબસે મર ગયા, હમ સબકો બે ચએન કર ગયા, અફસોસ! સદ અફસોસ! કોઈ ફરઝંદભી નહી જો તખ્ત નશીન હોતા. તુમ સબ ક્યા રાએ દેતે હો?

અમીરે કબીર—અયે વજીરે આઝમ અકલ હમારી યું કહેતી હએ કે ઇસ અમ્ર મહાલમે આપકો ઇજાઝત દેતેં હંએ ઔર મુખ્તાર બનાતેં હંએ કયું કે આપ હર કામમે તજરૂબા કાર. હો સબ અમીરો વજીરમે સરદાર હો, જો તદબીર નેક આપકે ખીઆલે મુબારકમે આવે વહી મુબારક હએ.

આસાવરી—મસ્નવી.

અરે લાલ દેવ ઈસ તરફ જલ્દ આ—તર્જ.

વઝીરે આઝમ—યે તદબીર હએ અયે અમીરો વજીર;
કે કલ સુબ્હ કો મીલ સગીરો કબીર—યે.
દરે શહેર પર જાકે હાઝર રહે;
કે જીસ વખ્ત પર શહેરકા દર ખુલે—યે.
મુસાફર જો ઇસ શહેરમે પહેલે આએ;
મુનાસબ હએ ઉસકો શહનશાહ બનાએ—યે.

બસદ શાનો શોકત લે આવો ઇસે;
ગરઝ તખ્તે ઝરપે બીઠાવો ઉસે—યે.

(જાના સબકા)

બાબ દુસરા—પરદા પહેલા.

શહેરકા દરવાઝા.

(દાનીશ્મન્દ ઔર દીલારામકા આના, દરવાઝા શહેરકા બંધ દેખકે ખડા હોના ઔર દરવાઝેપર બયેઠકે ગાના)

ઝબાની.

દાનીશ્મન્દ—અયે દીલારામ ! શહેરકા દર બંધ હો ગયા એ બડી પંચાત હુઇ ? રાતભર ઠંડમે મરના પડા, કયા યહાં કા હાકમ નહી સમજા ? કે આજ શેહેરે યમનસે દાનીશ્મન્દકી સવારી આયેગી ! યેભી બડા ઉલ્લુ માલુમ હોતા હએ, સચ હંએ બેદાદ નગર ચોપટ રાજા, ટકે સેર ભાજી ટકે સેર ખાજા, ઔર કયા, ખયેર ચલ કંહી પડે રહેંગે, સુબ્હ દર ખુલેગા શહેરમે જા યક મકાન અમીરાંના કીરાયેસે લે રહેંગે અભીતો યહાં પડે રહો?

દીલારામ—અયે મીઆં રાત બહોત હએ. તબીઅત ગભરાતી હયે કયા કરૂં, હાં કુચ ગાઓતો રાત કટે દીલ બહેલ જાએ !

દાનીશમન્દ—હાં હાં બીબી દીલારામ ! કુચ મંએ ગાતા હું કુચ તુમ ગાઓ ઇસ તરાહ દીલ બહેલાવ, સુનો !

ભોપાલી-ગજલ. અંગ્રેજી રાહ.

લટકનસે હમ જાતે જંગપર—તર્જ.

દાનીશમન્દ—

શેહેર હયે આયા મત ગભરા અએ જાન મએ હું તુજપર કુરબાન;
મકાં મએ લુંગા કમાયેગી તુ ચએનસે હોવેગા ગુઝરાન—શે.
યહાં નહી ગુઝરાન હુવાતો યહાંસે નીકલ જાવેગે જાન;
મદરાસો કલકત્તા હોકે ફીર જાયેગે હીન્દુસ્તાન—શેહેર.
કસ્મીરો પંજાબ અમરસર યાકે લાહોરો મુલતાન;
કાબલો ઝાબલ બલખ બુખારા પેશાવરો ઈરાં તુરાંન—શેહેર.
દેહેલી લખનો આગરા મથરા કાનપુર પાટના હરઆન;
જબલપુર જએપુર બનારસ દવારકા મક્કા અરબસ્તાન—શેહેર.
લંડન લેવરપુર અમરીકા લમટમટમ ગ્યાલી સયેલાન;
રૂમો શામ બુગદાદ મીસર શીરાઝ યમન ચીં ઈસ્ફેહાન-શેહેર.
ભરોચ અમદાબાદ કાઠીઆવાડ સીંધ ભુજ કચ્છીસ્તાન;
તીરમુલ ખેડી અરકાટો તલચેરી કુલ મલબારીસ્તાન—શેહેર.
દકન હએદ્રાબાદ બડોદા પુના સીતારા બીલગામ જાન;
ખડકી ખપોલી ટરજંત કલ્યાની કુરલા મમ્બઈ દરમીઆન—શે.

જીલા-બરહન્સ-ગજલ.

ખબર લેરે મસીહા તુ કહા હયે—તર્જ.

દીલારામ—લબોંપે પાન ખા મીસ્સી મલા હએ;
ગુલે લાલાપે કયા સોસન ખીલા હએ—લબોંપે.
હઝારો બેગુનાહ પાયે શાહાદત;
તેરા કુચા નહી હએ કરબલા . હએ—લબોંપે.

ન કરના લેકે દીલ બરબાદ દીલબર;
હમારે બરમે નાંઝોંસે પલા હૅએ—લબોંપે.
ઝકન હૅએ સેબ ગુલરૂખ ગુન્ચા હૅએ લબ;
મેરા સરવે રવાં ફુલા ફલા હૅએ—લબોંપે.
"ઝરીફ" ઈશ્કકે બુતાં પીરીમે છોડો;
કે અબ યાદે ખુદા કરના ભલા હૅએ—લબોંપે.

(યક પરદેસી ઓર પરદેસનકા આના, દરવાજા બંદ હોનેસે
વંહી બયઠેકે ગાના)

તક તક મારે નઝરયાંસ—તર્જ.

પરદેસી—

વોહ બીરજ બસીઆ, બારેકે રસીઆં, રોકો ન મોરી દગરીઆં—વો.
માઈ બાપકી બડી દુલહારી, હાત ન છીઓ રસરીયાં;
જબસે પડી ઈસ બુડવાકે પાલે દોઇ દોઈ ભરાવે ગઘરીયા—વોહ.
તેલ લગાઈયો ફુલેલ લગાઈયો ઓડી મસાલેકી ટોપીયાં;
કાલી કાલી ઝુલ્ફોંપે જીઆ લલચાએ દુરસે મારો નજરીયાં—વોહ.
મુસલમાન કે બીસ્તી ભરત હયે હમકો રખાદે કહરીયા;
હઠો બાલમ તુમ બોલો ન હમસે છીવો ન મોરી ઘાગરીયાં—વો.

ગાયન.

પરદેસન—

મોરા જોબના ધરત નાહી ધીર હો રાજા ચતર બીજ છાઈ;
પહેલા મુકામ રાજા કાસીકા કીનો, કરલીઓ ગંગા અશનાન—હો રાજા.
દુસરા મુકામ રાજા બીન્દ્રા બનકા કીનો, મંએ મારે કૈયાદોનો સાથ—હો.
તીસરા મુકામ રાજા ખંડવેકા કીનો, દેખે વંહા અસ્નામ—હો રાજા

ચોથા મુકામ રાજા અલ્બઈકા કીનો, પડ ગયા ઝાલીમસે કામ—હો રાજા.
"ઝરીફ" શા ઉસ્તાદ હમારે, હમ હંએ ઉનોકે ગુલામ—હો રાજા.
(મારવાડી ઔર મારવાડનકા આના, દરવાજા બંદ દેખકે કુચ ગાના)

ગાયન.

ગોરાંજી—પીઆ મારા હો થએ સાલીઆ પરદેશ,
ગરાના કદ આશો મારા શામ;
મારવાડી—ગોરી મારી હો આશાં બારે તેવાર,
થાંને તરશા શાં મારી નાર;
ગોરાંજી—પીઆ મારા હો તરશે મારી બલાએ,
પેરાંના હઠ જાશાં મારા શામ;
મારવાડી—ગોરી મારી હો પેવરીએરા લોગ,
જેવે બનીએ હરલેશે મારી નાર.

(યેહ બનીઆ ઔર ઉસ્કી ઔરતકા આના દરવાજા
બંદ દેખકે ગાના.)

શેર બઝારે આતે શું કર્યું—તર્જ.

ઔરત—અરે મારા પ્યારા પતિ તમો સાંભળો આવાર;
વૃતાંત કહું છું હું હવે જે મેં જોયું ખરેખાત—અરે.
અમદાવાદથી નીસર્યારે જોઈ સાડીઓ અપાર;
ધોતી જોડા ને વળી મુગટા સાથે મશરૂ તૈયાર—અરે.
જોઈ વરોડરે આવી આરે ગાયકવાડી જે કેહેવાય;
અશવારી ત્યાં દસેરા તણી ઠાઠમાઠ અતિ થાએ—અરે.
ત્યાંથી આગળ ચાલીઆરે આવ્યા ભરૂચ તે વાર,
દરશન કીધા રેવા માતના કહું પુલની શી વાત—અરે.

ઉપરથી રેલ જાય છેરે નીચે પાણી છે અથાગ;
જોઇ અજાએબ હું થઇ આવી સુરતમાં રાત—અરે.
બરશી ગારીનો ટેસ શું કહુંરે ગામોગામ પંકાય;
બાતી ગાતી આવી મુંબાઈ સ્ટેશન ગ્રાંટરોડ સાર—અરે.
ચાલી આવી નાટક માંરે રહી નવરોજજીની પાસ;
ખેલ ઘણા એતો કરે જોનાર ખુશી બહુ થાય—અરે.
મંગળ રચના આ કરીરે શોભા કહી નવ જાય;
કર જોડી પ્રભુ વિનવું સુખી કર ઠામો ઠામ—અરે.
(યેક પારસી પારસનકા આના દરવાજા બંદ દેખકે ગાના)

ઝીંઝોટી—ઇંગ્રેજી રાહ.

જુવો પેલી ચંપેલી કેવી ખીલી રહી છે—તર્જ.

પારસન—ધની મારા આપણ ચાલી આવ્યા,
દરવાજો તો બંધ થયો છે નવસારીથી આવ્યા,
રાત રહી છે થોડી હવે ખોટી રહીએ પ્યારા,
કહો તો હયાંની રચના જોવા જાઊં જાઊં જાઊં.

પારસી—વાત કહું છું હું તો તમને ધનીઆની મારા,
ખુલી જાસે વાણું વાસે પોંચી જાસું સારા,
જોવી હસે રચના યહાંની પ્રાણ મારા,
સાંભળો મેં જે જોયું તમને કહું કહું કહું.

પારસન—ત્યારે તો તમે કહો મને ક્યાં ક્યાં ફર્યા પ્યારા,
કોલાબે મેટ હાઉસ જોઇ પાલવા બંદર આવ્યા,
નવરોજજી મેહેરબાની કરી હીંઆ તેડી લાવ્યા,
જોઇ મંગળ રચના ખુશી થઇ થઈ થઈ.

પારસી—ત્યાંથી હું તો ત્રામવેમાં ધોબી તલાવ આવ્યો,
ગીરગામ રાણી બાગ જોઇ અહીં આવ્યો,
નવરોજજી પાસ રહી સાથે તને લાવ્યો,
જોઈ મંગળ કામ ખુસી થાઊં થાઊં થાઊં.

(ખોદાદોસ્તકા આના, દરવાજા બંદ દેખકે ખડે રહેકે ગાના)

કાલીંગડા ગજલ.

દુરથે આયેથે સાકી સુનકે મએ ખાનેકા હમ-તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—જલ્દ યારબ લુત્ફ કર ઇસ શહેરકા દર ખોલદે;
દેખું જાકે કયા દીખાતી હુએ મુકદ્દર ખોલદે—જલ્દ
જંગલો વીરાંના દીખલા કે લે આયા હુએ યહાં;
મેહેરબાં હો મુજપે બાબે ગન્જે ગૌહર ખોલદે—જલ્દ
ફીર બાહાર આયે ચમનમેં દુર હો જાંએ ખીઝાં;
બન્દ હયે યે ખુલબુલે પરદારકે પર ખોલદે—જલ્દ
શાહેરકા દર ખુલતેહી વા મુજપે કર રહેમતકા બાબ;
યા ઈલાહી જાન હુએરાં દીલ હુએ મુઝતર ખોલદે—જલ્દ.

(શાહેરકા દર ખુલના ખોદાદોસ્તકા પહેલે દરવાઝેમે દાખેલ હોના, ચોબદાર ખોદાદોસ્તકો પકડકે લેજાના સબોકા ગભરાના)

બાબ દુસરા.—પરદા દુસરા.

રાસ્તા.

(ખોદા દોસ્તકો અમીરો વઝીરકે સાત ચોબદાર પકડે હુવે લેઆના દાનીશમન્દકા દેખકે કહેના સબોંસે.)

ઝબાની.

દાનીશમન્દ—અયે યારો ઈસ ફકીર. બે તકસીરકો કયુ પકડે હો? ઓર કહાં લે જાતે હો?

ચોબદાર—અયે કમનસીબ તુ કયા પુછતા હએ, ઇસ મુસાફર ફકીરકો બાદશાહ બનાને લીએ જાતે હંએ, જો તુમસે પહેલે ઇસ શહેરમે આયા.

દાનીશમન્દ—હાએ અફસોસ! અફસોસ! કયા ઈસકુ બાદશાહ બનાને લીએ જાતે હો? એ કયા ઈનસાફ હયે? અયે સીપાહો નહી નહી યે તુકડ ગદા કહાસે પહેલે આયા, મંએ શામસે આયા, શહેરકા દર બંદ પાયા, અપને નશેપાનીમે બયેઠા રહા, રાતભર ઠંડમે મરા, બાદશાહ મુજેહ બનાઓ કે મંએ કાબીલ બાદશાહીકે હું યા નહી દેખો મેરે ચેરેપર નશાની બાદશાહતકી ચમક રહી હયે, યે બેઈનસાફી ન કરો, જો પીછે આવે સો બાદશાહી પાવે? યહાંભી લાલુચકા કામ હએ, મંએ ગરીબ હુ મેરેપાસ એક પાઈભી નહી,બાદશાહ મુજેહ બનાવ!

ખોદાદોસ્ત—અયે યારો યેહ ગમદીદા, આફત રસીદાકો, કહાં લીએ જાતેહો, બરાયે ખુદા છોડદો!

અમીર—અયે શાહ સાહેબ યેહ જાએ શુક્ર હયે કે ખુદાને આપકો બાદશાહ બનાયા, રન્જો ગમ દુર હુવા, કીસ્મતકા લીખા પેશ આયા. (ખોદાદોસ્ત ઇન્કાર કરના બાદશાહીસે)

ઝીંઝોટી—ગજલ.

અગર હમ બાગમાં હોતે તો ગુલશનકો લુટા દેતે—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—નહી મતલબ હયે શાહીસે તરીકા હયે ફકીરાના;
બતંગ આયા હું આબાદીસે ખુશ આતા હયે વીરાંના—નહી.
કંહા મએ હયે કંહા સાકી કંહા વોહ શીસા પએમાના;
કંહા દીલબર કંહા લડકે કંહા વોહ બઝમે શાહાના—નહી.
હયે ભગવા પએરહન તનપર બીછાને ખાક હયે બીસ્તર;
બજાએ અફસરે ઝર સરપે હયે તાજે ગદાયાના—નહી.
કરેગા બાદશાહી વોહ જો હોગા આકેલો દાના;
અબસ પકડે લીએ જાતે હો મુજકો મંએ હું દીવાના—નહી.
મંએ વોહ વશી હું સહરાસે હયે મુજકો બસકે યારાના;
યગાનોસે કીયા હયે રન્જો ગમને મુજકો બીગાના—નહી.

(ખોદાદોસ્તકુ ચોબદાર પકડકે લેજાના બાદ દાનીશ્મન્દ, પરંદસા, મારવાડી, બનીયા, પારસી આપસમે, લડકે ચલે જાના)

બાબ દુસરા—પરદા તીસરા.

દરબાર.

(ખોદાદોસ્તકા દરબારમે આ બયેઠના સમશગીરોંકા મુબારકબાદ ગાના.)

રાહ—ગરબા.

હોવે મુબારક રાજ અરે મહારાજ તોહે—તર્જ.

શમશગર—હોવે મુબારક શાન તોહે હરઆન શાહી;
હમકો બનાકર ચેરી તેહારી, હકંને કીયા સુલતાન—તોહેહરઆન.

દરદો અલમકે બાદ ખુશીકા, મૌજુદ હયે સામાન—તોહે હરઆન.
કર અદલ ઔર ઈનસાફ જંહામે, શાહી હો શાયાન—તોહે હરઆન.
કાયમ રહેગે ફઝલે ખુદાસે. તખ્તો તાજો નશાન—તોહે હરઆન.
(ખોદાદોસ્ત ઔરત બચ્ચોંકી જુદાઈમે બે કરાર હો ગાના)

દેસ—ઠુમરી.

દારી પીતા મોહે માર—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—

છાંડ ગયો દીલદાર, દૌલત લે મંએ કાહે કરૂં, મોરે દીલકો નાહીં કરાર-છાં
રાજ સજન બીન કેહકે ભાવે, દૌલત દુની, આગ લગાવે;
જીઅરા જાયેપે ચએન ન આવે, લાગી કલેજે કટાર—છાંડ
કાહે કરૂં મોરા દીલ ધરકત હયે, તરપત હું મોહે સાંસ ચરત હયે;
નાહી અજબ કયુ દર ચાહત હયે, સગરે મીલે ઈસ થાર—છાંડ
ગુલશન મોરા લુટા જફાસે બોખર ગયે ગુલ હુકમે કઝાસે;
અબ સાંઇ કે "ઝરીફ" દયાસે. ફીર આયેગી બહાર—છાંડ.
(દસ્ત બસ્તાહો વઝીર ખુદાદોસ્તકો તસલ્લી દેના)

ઝીંઝોટી—ઠુમરી.

અરે મોરે પ્યારે તુ કાહે ગભરાવે—તર્જ.

વઝીર—શાહા તોરી મોરાદ બર આવેરે;
હરકી દયાસે બીછડે સગરે;
ગમ ન કર તુ યાં સભી મીલ જાયેરે-શાહા.
કર તુ શાહી છાંડદે ચીંતા;
ગમસે તેરે હમ સભી ગભરાએરે—શાહા.

ચેરે તેહારે હમ હુંએ સગરે;
હાલ સુના ચીંતા ઘટ જાએરે—શાહા.
(ખોદાદોસ્ત વઝીરોંસે અપના હાવાલ બંયાન કરના.)

અબીઆત.

ખોદાદોસ્ત—વઝીરો મંએ તુમસે બંયા કયા કરૂં,
હયે અહવાલ મેરા ખરાબો ઝબું;
ન કહેને કે કાબીલ ન સુનનેકી તાબ,
કીયા હાયે ગરદુંને આના ખરાબ;
પડા બહેરે ગમમે મંએ દીન રયેન હું,
નહી ચએન હસે દીલકા બેચએન હું;
યે કહેનેકે કાબીલ નહી માજરા,
ન કહેનાહી ઈસ વખ્ત પર હયે ભલા;
દો લડકે લે આ શહેરમે ધુંડ કર,
કે ખુબીમેં હો દોનો શમ્સો કમર;
પે હો ગુલશને હુસ્નકે નઓ નેહાલ,
કે હો દોનો યક ઉમ્ર કે ખુર્દ સાલ:
બરસ આઠ યા દસકા હો ઉનકા સીન,
જવાનીકે રાતેં ઓરાંદોકે દીન;
બીઠાકર ઉને રૂબરૂ સુબ્હો શામ,
મંએ દેખા કરૂં એહરગે લાલ ફામ;
લેઆ તુ અભી શેહેરમે જા શીતાબ,
મેરા આતશે ગમસે દીલ હયે કબાબ.
(વઝીરકા લડકોંકે તલાશમે જાના રામશગીરોંકા ગાના)

પીલુ—કાહારવા.

સાડેતીન પેસે મછલી—તર્જ.

રામશાગર—બુલબુલો અબ ખેઝાં ગઇ આઈ બાહાર;

દોહા.

શાહા તુમારે અબરે કરમસે સર સબ્ઝી હયે છાઇ;
શાખો શજર સબ ફુલે ફુલે હંએ દસ્ત બના ગુલઝાર—બુલબુલો.
ચંપા ચંબેલી મોતીયા મોગરા કંહી હયે શબ્બો અબ્બાસી;
લાલા હઝારા નાફુરમાનો નસરીં હાર સીંગાર—બુલબુલો.
કહીંપે ગુલ હયે કંહીપે ગુન્ચે કહીંપે હયે ગુલે દાઉદી;
સુંબુલો સોસન કંહી કેવડા અશ્રબી હયે ઝરદાર—બુલબુલો.
કંહી ફાકતે કંહીપે કોયલ કહીંપે બગલે મોર કંહી;
કંહી બુલબુલે શયેદા કહીં કુમરીયોંકા શોરો પોકાર—બુલબુલો;
કંહીં કયારીંઆં કહીં રવીશ હયે કંહીપે નયેરે ફૈવારે.
દેખ રહી હયે ફેઝા ચમનમે નરગીસ આંખ પસાર—બુલબુલો.
ચલેગે અબ સુલતાન હમારે સયેરકે ખાત્તર ગુલશનમે;
"ઝરીફ" શાહાકે લીયે બાગેબાં ચમનકીયા તૈયાર—બુલબુલો

(વઝીર જાકે ખોદા દોસ્તકા યેક લડકા શીકારીસે ઔર. દુસરા
માહીગીરસે લે આના દરબારમે, ખોદા દોસ્ત ન પએ-
છાનના લડકોંકુ, અર્ઝ કરના વઝીરકા પેશી
ખોદાદોસ્ત)

ઠુમરી—ગજલ.

ભેદાદ મુજેહ યાદ હયે વલાહ—તર્જ.

વઝીર—બર હુકમ જા લે આયા હયે લડકે ગુલામ દો;
ખુરશીદ દીનકો શબકો હયે માહે તમામ દો—બર.
પરતો હયે ઈનકે નુરકા લયલો નહારએ;
હો જલ્વગર દીખાતે હએ યે સુબ્હો શામ દો—બર.
આઝાદ ગોંસે આયે હંએ કર દીજીએ નેહાલ;
હએ બાઅદબ ખડે હુવે બહરે સલામ દો—બર.
તસવીરે દોનો એક મુસવ્વરકી હંએ લીખા;
બાતીન હયે યેક ઝાહેરા રખતે હંએ નામ દો—બર.
સનઅતપે કયું ન સાનેકે કુરબાં હું અયે "ઝરીફ";
લાસાની હયે જહાંનમે યે લા કલામ દો—બર.

(ખોદાદોસ્ત જોશે મહોબ્બતસે કહેના વઝીરકુ)

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર ઇન દોનોકો પોશાક અમીરાના પીનાહકે દરબારમે લેઆ ?

(વઝીર લડકોંકો લેજાના, ખોદાદોસ્તકા ગાના)

ભયેરવી—મુસ્તેઝાદ.

દીલકે દેનેસે ફીસીરા મુજેહ ઇન્કાર નહી—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત—

દેખ લડકોંકો મેરે દીલમે મોહોબ્બત આઈ—રન્જો ગમ દુર હુવા;
શાદમાનીકી ઘટા દેખીએ હરસુ છાઈ—દીલ હયે મસરૂર હુવા;
દેખ દો ગુલકો મેરાઉજડાચમન યાદઆયા—ઔર વતનયાદઆયા;
સંગ હએરતને હયે બારાંકે તરાહ બરસાઇ—ઝરફે દીલ ચુર હુવા;

રૂબરૂ આકે મુજેહ લડકોંને બખ્શા આરામ—સુબ્હસે લે તા શામ;
ખુદ બખુદ ઇસ દીલે એકલકો મેરે કલ આઇ—રન્જ કાફુર હુવા;
બીસ્તરે ગમપે પડા રહેતાથા હરદમ બીમાર—કે શફાથી દુશવાર;
બીગડા જો બાત નસીબોંકીથી વોહ બનઆઇ—ચહેરાપુરનુરહુવા.

(ચોબદાર આકે અર્ઝ કરના ખોદાદોસ્તસે યેક સૌદાગર—
નઝરાના લીયે હુવે આનેકી, ખોદાદોસ્ત ઇજાઝત દેના)

ઝબાની.

ચોબદાર—અયે બાદશાહે જહાં જાનકી અમાહો તો ખોલું ઝબાં.
ખોદાદોસ્ત—અછા કહો તેરી જાન તુજેહ મુબારક.

અબીયાત.

ચોબદાર—સુનો અયે શહનશાહે વાલા ખીતાબ,
કે યક શખ્સ આયા હયે દરપે જનાબ;
અગર હો ઇજાઝત લે આઊં યહાં,
વોહ રખ્તા હયે લાલો ગોહર બેફીરાં.

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અછા સાથ ઇઝતકે દરબારમે લે આ?

(ચોબદારકા જાકે સૌદાગરકો લેઆના દરબારમેં ખોદાદોસ્ત કહેના
સૌદાગરસે)

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે બન્દએ ખુદા ઇસ આજીઝસે કયા હાજત રખ-
તા હયે બયાન કર, તા બમકદુર અદા કરૂં.

(સૌદાગર નઝરાના પેશકશ કરકે અર્ઝ કરના અહવાલ અપના)

જીલા—ગંજલ.

સમાલો તેગ અદાકો ઝરા સુનો તો સહી—તર્જ

સૌદાગર—મંએ અર્ઝ કરતા હું અયે બાદશાહ સુનોતો સહી;
બગોશે હોશ મેરા માજરા સુનોતો સહી—મંએ
હરયેક શહેરમેં ફીરતા હું બનકે સૌદાગર;
હું લાયા લાલો ગોહર બેબહા સુનોતો સહી— એ
યે તોહફાં લાયાથા જીસ શાહકી મંએ ખીદમતમેં;
કે જાએ હએફ હયે વોહ મર ગયા સુનોતો સહી-મંએ
ખુદાને આપકો બખ્શી હએ દૌલતો હશમત;
મુબારક હો તુમેહ સુબ્હો મસા સુનોતો સહી—મંએ
ઉમીદવાર હું અબ તેરે લુત્ફો અહેસાં કો;
રહે યે ફીદવીપે ચશ્મે અતા સુનોતો સહી—મંએ

(ખોદાદોસ્ત શુક્રીયા અદા કરકે જશનકા હુકમ દેના
બરાયે સૌદાગર.)

જીલા-પદ.

ભટકા હું મંએ બારા બરસ તક—તર્જ.

ખોદાદોસ્ત-શુક્ર ખુદા મંએ કયું ન કરૂં મુજ ગદાકો શાહા બનાયારે;
બહોતસે મંએને રન્જ ઉઠાકે અબ આરામ હું પાયારે-શુક્ર.
દેખકે તુજકો અયે સૌદાગર દીલમે મહોબ્બત આઇ મેરે;
તેરી ખાતર મંએને મુકરર જશન યહાં ઠેરાયારે—શુક્ર

અમેશો ખુશીમે રાત ગુઝારેં સુબ્હકો તુ અપને ઘર જાના;
કહું કે હમારે વાસ્તે તુને સફરકા રન્જ ઉઠાયારે—શુક.
.(સોદાગર ઉઝરકરના રાતકો મહેમાન રહેનેસે)

કાલીંગડા કાહારવા.

છોડી બામનકી—તર્જ.

સોદાગર—સુન અયે શાહ મોરે, હુકમસે આજીઝ હું તોરે;
યક હયે નારી ઘરમે મોરી નહી હયે તાબેદાર;
ના ફરમાની હુકમકી મેરે કરતી હયે બદકાર—સુન.
છોડ અકેલી ઉસ્કો ઘરમે યહાં રહું અયે શાહ;
રાતકો બેશક ભાગ જાયેગી ઝરૂર વોહ મુરદાર—સુન.
ખતા માફ હો અર્ઝ કીયા હું મંએ દીલકા અહવાલ;
રૂખસત ઘર જાનેકી દીજે બન્દા હયે લાચાર—સુન.
(વઝીર દોનો લડકોંકો લીબાસે ઝરરીન પહેનાકે દરબારમે
લેઆના ખોદાદોસ્ત સોદાગરકો સમજાના ઔાર
દોનો લડકોંકો ચોબદારકે સાત રવાના કરના
બરાયે ખબરદારી મકાને સોદાગરકો.)
પદ—હમારે વતનકો ચલે જાયે હમ—તર્જ.
ખોદાદોસ્ત—નકર ફીક્ર સોદાગરે નેક ઝાત;
સીપાહી મંએ દુંગા એ લડકોંકે સાત—નકર.
અયે લડકો મંએ કહેતા હું તુમકો સુનો;
કે ચોગીર્દ ઉસ ઘરકે ચોકી કરો—નકર.
રહો બયેઠે દરપે ખબરદાર તુમ;
ન સોના રહો દોનો હુશીઆર _મ—નકર.

સુબ્હ કો યે સૌદાગર આયેગા વાં;
તો લેકે સીપાહી તુમ આવો યહાં—નકર.
અગર હુકમ મેરા બજા લાઓગે;
બહોત મુજસે ઈન્આમ તુમ પાઓગે—નકર.

(લડકોંકા જાના, ખોદાદોસ્તકા કહેના.)

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર મંએ ચાહાતા હું કે પોશાક બદલ કર રાતોંકો શહેરમે ફીરૂં ઔર દેખું કૌન ખુશ હયે, કૌન નાખુશ હયે.

વઝીર—બીસ્મીલ્લા ચલીયે ક્યા દેર હયે અમલ આપકા હયે, સબ તરહકી ખયેર હયે.

(ખોદાદોસ્તકા જાના મએ વઝીર.)

બાબ દુસરા—પરદા ચૌથા.

દીલારામકા મકાન.

(ગાના દીલારામકા, જુદાઇયે ખોદાદોસ્તમે)

ભયેરવી—ગજલ.

મરતી હું તેરે હીજર મે અયે યાર ખબર લે—તર્જ.

દીલારામ—યા રબ મેરા સુલતાન ખુદાદોસ્ત કંહા હયે;
બસ આઠ પહેર નામ યેહી વીરદે ઝબાં હયે—યારબ.
હાતીમકા ફકત નામ સુનેથે તુજે દેખે;
મૌજોંકી તરાહ દસ્તે સખા તેરા રવાં હયે—યારબ.
વોહ અદલો સખાવત તેરી ભુલે નહી જાતી;

જબતક કે તને ઝારમે બાકી મેરી જાં હયે—યારબ.
બસ ગમને તેરે શહેરે બદર કર દીયા હમકો;
પંહેચ્યા હમે યારબ વોહ ખુદાદોસ્ત જહાં હયે—યારબ.
ગુલઝારે ચમન છુટ ન કયું હમસે "ઝરીફ"
જાનેસે ખુદાદોસ્તકે પામાલે ખીઝાં હયે—યારબ.

(ખોદાદોસ્ત ઔર વઝીરકા આના, લીબાસે ફકીરીમે આવાઝ ગાને બજાનેકી સુનકર કહેના વઝીરસે)

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર નેક તદબીર તુ યહાંપર ટહેરજા મંએ ઈસ મકાનમે જાકે અહવાલ દરયાફત કરૂં કે યે કોન ગાતે બજાતે હંયે.

વઝીર—બહોત ખુબ જાઈએ મગર જલ્દ તશરીફ બાહેર લાઈએ.

(ખોદાદોસ્ત મકાનપે જાકે કહેના.)

ખોદાદોસ્ત—ભલાહો દાતા ભલાહો ! ખુદા યુંહી રાગો રંગમે રખે.

દીલારામ—અયે મીઆ દેખોતો દરવાઝેપર કોન આવાઝ દેતા હયે! શાયદ કોઇ ફકીર નહો !

દાનીશમન્દ—અબે ઉલ્લુકે દુમ તુ કોન હયે ? જો બેતરેહ ચીલ્લા રહા હયે ? ખરે બેદુમસા ધુમ મચા રહા હયે ? અપને મજેહમે કયું ખલલ કરતા હયે? અગર ભુખા મરતા હયે તો રોટીકા તુકડા માંગ, કુતેહકી તરેહ કયું ભોંકતા હયે !

ખોદાદોસ્ત—અયે દાતા ફકીરોંપર ઈતના ગર્મ હોના રવાં નહી, હમ ફકીર હંએ હરદમ અપની એહી સદા હયે, દો દીન હુવે કુચ પાયા નહી, યે નફસકા કુત્તા ભુકા હયે, કુચ

ખાયા નહી, અગર પઈસા અધેલા હોતો દીલા દે, નહીતો રોટી ખીલાદે?

દાનીશમન્દ—અયે ગધે કયા તેરે બાપને કુછ કમા રખ્ખા હયે? યા તેરે દાદાકે પાસ હમારે જમાં રખ્ખા હયે? અયે ઉલ્લુ સુન તુજેહ રોટી ખીલાતા, મગર અબ ન ખીલાઉંગા. કીસ વાસ્તે અગર તુ ભુખા હોતા તો પઅસા અધેલા ન માંગતા બહેતર હયે જલ્દ યહાંસે હવા ખાઓ. ચલતે ફીરતે નઝર આઓ.

દીલારામ—અયે મીયાં જાનેદો યે બીચારા, મુસીબતકા મારા. ભુકા હોગા, બોલાવ કુચ ખીલાવ, હરકોઈ અપની કીસ્મતકા ખાતા હયે, ઈસ્મે આપના કયા જાતા હયે?

દાનીશમન્દ—અયે સાંઇ અલ્લાહ સુનો! મંએને તો તુમારે મુહમે સુકા સાખા તુકડા બાતોંકા તોડ દીયાથા પર મેરી બીબીને તુમપર રહમ ખાઇ ચલો આઓ, જો કુચ યહાં મૌજુદ હયે ખાઓ, ઔર ચલે જાઓ?

ખોદાદોસ્ત—ભલા હો બાબુ ભલા હો! સખીકા બોલ બાલા હયે, બખીલકા મુંહ કાલા હયે. અયે બીબી અગર તકસીર મઆફ હો કુચ અર્ઝ કરૂં સરાસર બેઅદબી હયે.

દીલારામ—અયે શાહા સાહેબ ફરમાઇએ, દીલમે અંદીશા ન લાઈએ, યે બંદી બજાનો દીલ હાઝર ફરમાબરદાર હયે.

ખોદાદોસ્ત—(દીલારામકે કરીબ આકે) બરાયે ખુદા યેહ બતાઇયે આપ ગાના બજાના કયું બંદ કીયે? શાયદ યેહ ફકીર કાબીલે સોહોબત નહી; મગર ઇનસાફ કે રૂસે દુર નહી, હાં યેહ અહલે દુનીઆકી મહફીલ હયે, ઉનકા દીલ હયે,

યે ફકીર બેદીલ હયે, બરાયે ખુદા કુચ ગાઓ,હમે સુનાવ દીલ ખુશ હોગા દોઆ દેતા જાઊંગા.

દાનીશમન્દ—અએ દીલારામ મુજેહ માલુમ હોતા હયે કે યેહ ફકીર પેટકે અધુરે, કરામતકે પુરે, નઝર આતે હંએ, જો કલામ અમીરાના ઝબાનપર લાતે હયે. આ વટકે સાથ ફરમાતે હંએ. કુચ ગાઓ હમે સુનાવ, વોહ સાંઇ ગુન ગુનીઆ બાઝારમેં જાઓ, વાંહ ગાના સુનો યે મકાન શરીફોંકા હયે કસબીકા ઘર નહી, તુમે કુચ બોફ્રો ખતર નહી?

દીલારામ—અયે શાહા સાહેબ કુસુર મઆફ, રાત બહોત ગુઝરી હમ મુસાફર હંએ ખુદા જાને યહાંકા ક્યા રીવાજ હયે ઔર હાકમ કયેસા હએ, અયેસા નહો ગુનાહગાર હો ગીરફતાર હો જાયેં આપ કલ આઇએ મંએ સુનાઊંગી.

દાનીશમન્દ—અયે દીલારામ! યહાંકા હાકમ તો વોહ તુકડ ગદ બના હયે. જો આજ ઈસ શહેરમે હમસે પીછે આયાથા, ઉસ ફકીર, બેપીરકો શહેરકા બંદોબસ્ત બાદશાહીકે કાનુન કહાંસે આવે? જો તુકડે માંગ માંગ પેટ ભરતાથા, હમ ઉસ ફકીરસે પેહેલે ઈસ શહેરમે આએ, મગર વઝીરોને લાલુચ ખાએ ઉસી કમબખ્તકો બાદશાહ બનાએ, વોહ ક્યા જાને શહેરમે ક્યા હોતા હયે?

ખોદાદોસ્ત—અયે દાના માલુમ હોતા હયે કે આપ ઈસ શહેરકે બાશીન્દે નહી. કીસી ઔર શહેરકે હો, કીસવાસ્તે કે તુમારી બોલચાલ ઈસ શહેરકીસી નહી.

દાનીશમન્દ—અયે મુરશદ અલ્લા સચ હમે સચ હયે, સુનો યેહ બન્દા રેહેનેવાલા શેહેરે યમન, રસ્ક અદનકા હયે, ઔર બા-

યાં મેરે ભાઈ બડે અમીર ઉસ શાહેરકે થે, મગર વહાંકા બાદશાહ ખુદાબક્ષ નામ રખતાથા; અકસર સખાવતમેં મરતા થા, યહ ફકીરકો લીબાસ રાજકે, ઔરત બચ્ચોંકો ફકીર બના સાથ લે, કીસી ઓર શહેરકો નીકલ ગયા, ઉસી રોઝસે હમનેભી અપના વતન છોડ દીયા, જબ સરતાજ અપના એરાજ હો ફકીર બના, હમકો ચમનમે રહેના બુરા લગા, બસ હમારા કુચ હુવા, અબ દેખે યહાંકા બાદશાહ યક ટુકડ ગદા બના હયે, ખુદા જાને આદીલ હોગા યા ઝાલીમ, અગર ઝાલીમ હુવા તો અપના ગુઝર ન હોગા. ક્યુંકે ગરદીશે ચર્ખને ચક્કરમેં લાકે તંગદસ્ત કર ડાલા હયે, ઓર શહેરસે નીકાલા હયે.

ખોદાદોસ્ત—અયે દાતા આપ ક્યા પેશા કરતે હો? ઓર ગુઝર કીસ તરાહ હોતા હયે?

દાનીશમન્દ—શાહ સાહેબ યેહ ન પુછો, રઝ્ઝાક રોઝી રસાં હયે, અગર નેહાં હયે, સુનો ઝાહેરા યેહ મેરી બીબી રોઝ યક રૂમાલ કારચોબી બનાતી હયે, ઉસકો બાઝારમે આઠ રૂપૈયોંકો બેચતાં હું, ચહાર રૂપૈયોંકા ઝરો રૂમાલ લે આતા હું બાકી ચહાર રૂપૈએ ખાનેમે ખર્ચ કર દેતા હું.

ખોદાદોસ્ત—અયે સાહેબ અગર દો રૂપૈએ ખર્ચ કરો. ઓર દો રૂપૈએ અલગ રખો તો વખ્તપર કામ આવેગે યા નહી? ખુદા જાને અગર બીમાર હો જાઓગે તો કયા કરોગે?

દાનીશમન્દ—વાહ વાહ સાહેબ અકલતો અછી બતાતે હો. ક્યા આપ જેસા કંજુસ, મખ્ખીચુસ મુઝેભી બનાતે હો! તોબાહ! તોબાહ! યહાં અલ્લાહકા નામ હયે તવક્કલપર અપના કામ હયે.

ખોદાદોસ્ત—સુનો સાહેબ બુરા નાકરે અગર યહાંકા બાદશાહ શહેરમે ઈસ્તેહાર કરવાદે, આજસે કોઇ કારચોબી કપડા યા રૂમાલ ન ખરીદે, અગર કોઈ લેગા જાનસે જાયેગા, જબ તુમ કયા કરોગે, કહાંસે રૂપૈયે લાઓગે ? કયા ખાક ખાઓગે ?

દાનીશમન્દ—અયે નાદાન. હયેવાન, કયા યહાંકા બાદશાહ તુજસા અહમક મુતલક નહીં, જો તેરે કહે મોજુબ બ હુકમ કરેગા, ઉસકો ઇન બાતોંસે કયા મતલબ, અયે બેવકુફ તુહી ઈસ્તેહાર કરવાતા હયે ઔર મના કરવાતા હયે.

ખોદાદોસ્ત—અછા બાબા ખુદા તુમારા ભલા કરે, ખફા ન હો, ફકીર જાતા હયે તુમ ખુશ રહો.

(ખોદાદોસ્ત કરીબે વઝીર જાકે કહેતા)

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર શહેરમે ઈસ્તેહાર કરવાદે કે આજસે કોઇ કારચોબી કપડા યા રૂમાલ ન લે, અગર લેગા ગરદન મારા જાવેગા.

વઝીર—બહોત ખુબ જાતા હું.

બાબ દુસરા—પરદા પાંચવા.

બાઝાર.

(બાઝારમે મેવા ફરોશોંકા જમા હોના બાદ આના ચાહવાલા ચાહ કી કીટલી લીએ હુવે ઔર ગાના)

ગઝલ—દીલ છીન લીયા મેરા બનારસકી ગલીમે—તર્જ.

ચાવાલા—કયા ખુબ મજેહદાર હયે મે ચાહકા પ્યાલા;
લો ઇસ તરંગ તેયાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.

છે ટાંક શકર દુધભી નૌટાંક પડા હયે;
બાલાઇસે તૈયાર હયે યેહ ચાહકા પ્યાલા—કયા.
ઈસ ચાહકી હરદીલમે ભરી ચાહન કયું હો;
માઅશુકે તરેહદાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.
બરસાતમે ઔર જાડેકી મોસમમે કહું કયા;
ગરમીસે મદદગાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.
કાર્ઈકો મંએ કુરબાં કરૂં ઔર કાવેકો સદકે;
સાલમકો કરે ખ્વાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.
કયા શીરો બીરંજ કેશરો શરબતકી હકીકત;
ઇન સબકાતો સરદાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.
પીના હોતો પીલો અભી પચતાઓગે આખર;
બીકતા સરે બાઝાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.
યેહ ચાહ મહોબ્બતકી હયે ચીનાઇ નહી હયે;
આફત "ઝરીફ" ઝાર હયે યે ચાહકા પ્યાલા—કયા.
(આના સીપાઈકા ઔર સુનાના ઈશતેહાર રયૈયતકો.)

સીપાઇ—અયે અહલે શહેર, સુનો કે બાદશાહે આદીલ, દરીયા દીલકા, યે ફરમાન હયે, આજસે કોઇ બેપારી, યા જુગારી યા બનીયા, યા બખાલ, યા સૌદાગર, યા દલ્લાલ, યા આહનગર, યા ધનગર, યા ગની, યા કંગાલ. યા અમીર, યા ફકીર, યા સીપાહી, યા જુલાહ, યા ધોબી, યા હજામ, યા સાહેબ, યા ગુલામ, યા સોનાર, યા લોહાર, યા મોચી, યા ચમાર, ખબરદાર, ખબરદાર, હુંશીઆર, હુંશીઆર, કારચોબી કપડા, યા રૂમાલ લેઆ જાનસે જાતા રહેગા, ગરદન મારી જાયેગી, મેરા કયા જાયેગા, હુરકો! હુરરો! હુરરો!

(જાનાઈ સીપાઈકા આના દાનીશ્મન્દકા ઔર રૂમાલ નીલામ કરના)

દાનીશ્મન્દ—એક રૂમાલ કારચોબી, રૂપીઆ ચાર આના, ચહાર રૂપૈયે, પાંચ આને, પાંચ રૂપૈએ, છે આને, છે રૂપૈયે, આઠ આને, આઠ રૂપૈયે. છે આને, છે રૂપૈએ, આઠ આને, આઠ રૂપૈએ, સવાસોલા આને ક્યું સાહેબો આજ ક્યા હુવા કોઈ, બડતે નહી, ખયેરતો હયે, માલ સસ્તા હયે, જાતા હયે બડો. બડો. અરે ક્યા હુવા ! ક્યું નહી બડતે ! ખુદા ખયેર કરે !

બેપારી—અયે મીઆં લીલામવાલે ક્યા તુમ સોતેથે ! શાયદ અભી ઉઠે હો !

દાનીશ્મન્દ—ક્યું ક્યું સાહેબ ! મયેતો કબસે ઉઠા હું, ચીડીઆ ચું ચું કરતેથે તુમ કું કું ક્યા કરતેહો ? કહો ક્યા કહેતો હો ?

બેપારી—ક્યા તુમને નહી સુના ? બાદશાહને ક્યા થાલી પીટાઈ હયે ? જીસકી જાન ઉધાર હો વોહ નકદ રૂપૈયે દે તુમારા રૂમાલ લે ! બડો, બડો, ક્યા ખાંક બડે, હમ દો કદમ પીછે હટતે હંએ, કીસકી મૌત આઇ હયે. જો તુમારા માલ લે, હાં ચોર બાઝાર મે જાઓ, અલબત બીક જાયેગા.

દાનીશ્મન્દ—અયે બીરાદર ! યે તુમને ક્યા સુનાઈ. અફસોસ અબ ક્યા કરૂં ! કહાં જાઉં ! રૂમાલ બેચકે રૂપીએ લાઉં ! રોટી કંહાસે પાંઉ ! બીબીકો ક્યા ખીલાંઉ !

દુસરા બેપારી—અયે દોસ્ત ક્યું ગભરાતા હયે ! ગમ ન કર બાદશાહને ઈસ્તેહાર કીયા;હમ ક્યા કરે, લાચાર હયે ! ખયેર યેહ દસ રૂપીઓકી નોટ લે અપને ઘરકા ખર્ચ ચલા, ખુદા રઝ્ઝાક હયે કલ દેખા જાયેગા !

દાનીશમન્દ—બીરાદર તુમને બડા કામ કીયા ઈસ અહેસાનકા બદલા મંએ કયું કર અદા કરૂંગા, ખયેર અગર ઝીંદગી હોગી તો તાબેદારીમેં કુસુર ન કરૂંગા! અછા બીરાદર જાતા હું! (અલગ હોકે) આજ ખુદાને દસ રૂપૈયે દીયા હયે મજાકે હોગા, ખુબસા સામાન લે જાતા હું.

બાબ દુસરા—પરદા છઠ્ઠા.

દીલારામકા મકાન.

(દાનીશમન્દ મકાનમે આકે ગાના સાત ખફગીકે
સુનાના દીલારામકુ)

ભોપાલી-ગજલ—અંગ્રેજી રાહ.

લટકનસે હમ જાને જંગપર—તર્જ.

દાનીશમન્દ-સુન લે બીબી બાત યે મેરી, છોડ દે અપની તુ વટવટ,
મેરીતો કમ્મર તુટ ગઈ સુન સુન સુન સુન સુન ઝટ પટ;
બાદશાહને થાલી પીટાદી થંન થંન થંન થંન થંન થંન થંન,
રૂમાલ જો લેવેગા ઉસકી ગરદન જાવેગી કટ કટ;
રાતકો જો યાં ફકીર આયાથા ઉસકી હયે યે સબ ખટ ખટ,
અગર વોહ શબકુ ફીર આવાતો લાઠીએ મારૂં ફટ ફટ.

ઝુબાની.

દાનીશમન્દ—અયે બીબી કયા કહું આજ બાદશાહા શહેરમે થાલી પીટા દીયા કે કોઈ કારીગરોબી કપડા, રૂમાલ ન લે ભલા ઉસ ગધેકો હમારે ધંધેસે કયા કામ? મગર ઉસ ફકીરકા કહેના

હુવા, ફ માલ ન બીકા, કર્ઝ દસ રૂપીએ એક શખ્સસે લે સા-
માન લાયા હું અગર આજ વોહ ફકીર આયા તો ખુબ ખાતર
કરૂંગા, અયે દીલારામ ! જબતક રોટી તૈયાર હો કુચ ગા !

ઠુમરી—મધુર મોહે મધવા પીલા દીનોરે—તર્જ.

દીલારામ—સહીરે લોગો કલકીતો આજ ના રહ્યો;
ઇસ દુનીઆમે જીના અબસ હયે—કલકી.
દૌલતે દુનીઆ પાસ કીસીકે;
હરગીઝ રહી ના રહી—સહીરે લોગો કલકી.
બંદગી કર લે બંદા હોતો;
મરના હયે યક દીન સભી—સહીરે લોગો કલકી.
રએન જવાની ગફલતમે ગુઝરી;
અબ સુબ્હ પીરી બહી—સહીરે લોગો કલકી.
કલ જીસ્કો દેખેથે આજ નહી હયે;
કલગુગકી બાત યેહી—સહીરે લોગો કલકી.
સબકો ફના કર આખર રહેગા;
બાકી "ઝરીફ" વહી—સહીરે લોગો કલકી.

(ખોદાદોસ્ત ઔર વઝીરકા આના, લીબાસે ફકીરીમેં.)

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર તુ યહાં ખડા રહા મંએ મકાનમે જાતા હું.

વઝીર—બહોત ખુબ જાઈએ.

ખોદાદોસ્ત—ભલા હો દાતા ભલા હો, ખુદા ખુશ રખે !

દાનીશમન્દ—અયે ફકીર બે પીર, અપની ઝબાન સંભાલ, નહી
તો યક લપડસે મુંહ કર દુંગા લાલ ? બરાયે ખુદા હમારે

કીએ બદ ઝુબાન ન નીકાલ, અયે ગધે સુન યહાંકા બાદ-શાહ નહી, કોઈ હજ્જામ હયે, ઉસ્કો હમારે ધંધેસે કયા કામ હયે! બસ તેરાહી કહેના કરતા હયે, અયે મરદક તુજકો ફકીર કીસને બનાયા, વોહ બડાહી ગધાથા જો તુજેહ સયેલી કફની પીનાહયા. અયે સુરતે ઇનસાન, વોહ સીરતે શયેતાન બસ ચુપ રહે. નહીતો મારે લાતોં કે સર તેરા ગંજ કર દાલું, અકલકા છોટા, બેહયાઈમે બડા, ચીકના ઘડા કીતનાભી મંદા પાની સરપે પડા બસ સુકાઈ ખડા હયે! ઇતના બેશર્મ કયુ બના હયે. મંએ જીતના ખુરા કહેતાં હું ઉતના તુ ખુશ હોતા હયે ઝબાનસેતો માર ચુકા હું, ખુશ રહા, નહીતો હાતોંસે માર લાતોંસે નીકાલદુંગા?

ખોદાદોસ્ત—ખયેર બાબા કુચ ન કહુંગા, મગર યેહતો બતાવ આજ સામાન બહોતસા નઝર આતા હયે?

દાનીશમન્દ—સો શીર સમાનપર નઝર પડી, અફસોસ! યહાંકા બાદશાહભી અપને કીસ્મતસે મીલા હયે બસ તેરાહી કહેના કીયા હયે, ઔર તુભી અકીઅલ ટટ્ટુ બે લગામ હયે યા ખરે કાબલ યા ખચ્ચરે શામ હયે. બસ ચુપ રહો?

ખોદાદોસ્ત—અયે બાબા અગર યંહાંકા બાદશાહ તુમકો અપના વઝીર બનાવે તો તુમ રાગો રંગમે દૌલત ઉડા દાલોગે યા કાયમ રખોગે?

દાનીશ્મન્દ—વાહ વાહ ખુબ! કયા બાતેં બનાતા હયે, કંહાકી કંહા મીલાતા હયે. બાદશાહ બનાકે દૌલત લુટાતા હયે, અયે બેવકુફ ઝુપડીમે રહેકર મહેલોકા ખ્વાબ દેખાય હયે, બસ

બસ સાંઈ અપની કરામત ન દીખાવ. યે વીલાયત વહી ઝોંપડામે છોડ આઓ, દરી ચેશક જુતે વલી હો મરોગે તો બડે શયેતાન હોગે. થંડે વખ્ત કે હવાઇ બાતે છોડ રોટી તોડ, પેટ ભરે. મંએ કંહા, વીઝારત કંહા, અગર મંએ વઝીર બના ઝુરૂર તુજકો સહેર બદર કરેંગા અપને મુલ્કમે કભી રહેને ન દુગા ?

(ખોદાદારતકા એક તરફ આકે વઝીરસે કહેના.)

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર ઈસ આદમીકો વઝીર બનાકે શમશીર ઈનામમે દેકે દરબારમે લેચ્યા ? મંએ જાતા હું.

વઝીર—બહોત ખુબ.

ખોદાદોસ્ત—(કરીબ દાનીશ્મન્દકે આકે કહેના) અચ્છા દાતા અબ ફકીર રૂખ્સત હોતા હયે, ખુદા તુમે ખુશ રખે.

(ખોદાદોસ્તકા જાના વઝીર આકે દાનીશ્મન્દસે કહેના.)

વઝીર—અયે જવાન ! હમારે બાદશાહ તુજપર મેહેરબાન હુવા, હે યે તલવાર આબદાર ઇનામ દીયા હયે, ઔર વઝીરે આઝમ બનાયા હયે, જલ્દ લીબાસ પહેન તૈયાર હો દરબારમે ચલીએ.

દાનીશ્મન્દ—હાં હાં મંએ .જાગતા હું યા સોતા હું ! અયે બીબી મેરી ઊંગલી દાતોંમે દબાલો ! દેખું મંએ હુંશીઆર હું યા સોતા હું ! (દીલારામકા ઊંગલી લેકે દબાના) અરે હાં હાં મત કાટ મંએતો હુંશીઆર હું પર યે ક્યા માજરા હયે ! કે શયેતાન ઈનસાન બનકે આયા તો નહી ! કહો સાહેબ ફીર કહો, બાદશાહને કયા કહા ? મંએ બરાબર સુના નહી.

વઝીર—સુનો સાહેબ હમારે બાદશાહને હુકમ દીયા હયે કે આપકો વઝીર બના દરબારે આલીમે લેઆવ, ચેલીએ દેર હોતી હયે.

દાનં ૨ ૧ન૬—અયે બીબી દીલારામ! મંએ બના! મંએ બના! મંએ બના! મંએ બના વઝીર તુ વઝીરાની, બીબી વોહ ફ-કીરકા કહેના હુવા, સુન તુ જાકે ટેબલપર ખાના, શરાબ, ફુરૂટ, સબ બરાબર સુનવાહે મંએભી યેહ બડે હઝરતકો લે આતા હું.

બાબ દુસરા—પરદા સાતવાં.

સોદાગરકા મકાન.

(દોનો લડકે ચોબદાર સમેત મકાને સોદાગરપર આકે કહેના.)

ઝબાની.

બડા લડકા—અયે દોસ્ત દેખ સોદાગરકા મકાન યેહી હયે, વોહ દેખ ઉસ્કી બીબીબી લાલ બારીમે બયેઠી હયે?

છોટા—કંહા હયે મંએભીતો દેખું!

બડા—દેખ વોહ બારીમેં, બેઠી હુઈ હયે, બડી હુંશીઆરીસે રહેના ચાહીએ.

છોટા—(નીન્દકે મારે ઝોકે ખાતે ખાતે અપને દોસ્તસે કહેના.) અયે દોસ્ત મુઝેહ કંહાકી નીન્દ આઇ માલુમ નહી, ખુદા ખયેર કરે. મારે નીન્દકે દોનો આંખ બંધ હો જાતી હયે, બહેતર હયે કોઇ કહાની યા નકલ અયેસી કહો જીસ્કો સુનકે નીન્દ આંખોસે ઉડ જાયે!

બડા—અછા દોસ્ત કહેતા હું, પર આપ બીતી કહું યા પરબીતી.

છોટા—સુનો આપ બીતી કહો તો બહેતર વોહ ખુબ હયે, પર-બીતીસે કયા મતલુબ હયે!

બડા—અયે દોસ્ત સુન ! મેંરા બાપ શહેરે યમનકા બાદશાહ થા. ઔર નામ ઉસકા ખુદાદોસ્ત મશહુર નઝદીકો દુર થા, યક ફકીરકો લીલ્લાહ દૌલત દે આપ ફકીર હો મેરી માદર ઔર હમ દો ભાઈથે, યેકતો મંએ બદનસીબ હું, દુસરા છોટા ભાઇ જો મેરા થા બસ સરસે પાંઉતક. તેરેહી જયેસા થા ! અફસોસ ! જબસે તુજેહ દેખા હું દીલકો કરાર દેતાં હું પર ભાઇકો યાદકર રોતા હું ખુદાજાને વોહ કંહા હયે જીતા હયે યા મર ગયા કુચ ખબર નહીં, ખયેર સુન ! હમકો સાથ લે શહેરે યમનસે નીકલ ચલતે ચલતે યક મુસાફર ખાનેમે જા બયેઠે ઇતનેમે યક સોદાગર દગાબાઝ આયા, મેરે બાબાકો ફરેબ દેકે મેરી માદરકો લે ફરાર હો ગયા,આખર બાબાજાન લાચાર હો ઉસકો તલાશ કરતે કરતે યક નદદીપર જા પહેચે, દેખે કોઇ સવારી નમીલી, હયેરાન પરેશાં મુજેહ કીનારેપર બીઠા મેરે છોટે ભાઈ કો ખંધેપર ઉઠા નદદીમે ચલે, યક શેર બબર મુજપર હમલા કીયા ઇતનેમે કઝાએ-કાર યક શીકારી નમુદાર હો ઉસ શેરકો શીકાર કીયા, મુ-જેહ ઝીન્દા અપને ઘર લેજા ઝખ્મો પર મરહમ લગા દુરસ્તકર બજાએ ફરજંદ પરવરશ કરતાથા, જબ બાદશાહકા વઝીર મુજેહ યાં લે આયા.

(છોટા લડકા ઉઠકે બડેકે ગલે લીપટ જાના ઔર કહેના.)

અબીયાત.

છોટા—તુ ભાઈ હયે મેરા મંયે ભાઈ તેરા,
ખુદાને કરમસે દીયા યાં મીલા;

મંએ ડુબાથા નદીમે અયે ભાઇ "જાં"
નીકાલા મુજેહ માહીગીર વહા;
નહી મીલતા માબાપકા કુચ પતા.
ખુદાજાને દોનોંપે ગુઝરા હયે કયા.

(દોનો ભાઈ ગલે લીપટ અપની કીસ્મતકા ગીલા કરના)

ભયેરવી—મુસ્તેઝાદ.

કયા ઝુલ્મ પડા હાયરે હમ દોનોકે ઉપર—તર્જ.

બડા લડકા—
અલ્લાહ મુકદ્દરમે લીખીથી યેહ જુદાઇ—હયે હયે મેરે ભાઇ;
કયા કયા ન જુદાઇ હયે તેરી મુજકો સતાઇ—હયે હયે મેરે ભાઇ;

છોટા—
કયા તકેકા દાલા હયે તુ અયે ચર્ખ સીતમગર—બાબા કંહા માદર;
હયે ગર્દે યતિમી તેરે રૂખ્સારપે છાઇ—હયે હયે મેરે ભાઈ;

બડા—
હું ચાક ઝીગર આઠ પહેર બાબાકે ગમસે—માદરકે અલમસે
માતમ ઝદે હમ શાદ વોહ બન્દાં હએ ખુદાઇ—હયે હયેમેરે ભાઇ;

છોટા—
માદર હયે કંહા બાબા કીધર હમ કંહા આયે—કીસ્મતકે સતાયે;
અયે ચર્ખ મીલાદે તુજેહ બાલકી દોહાઇ—હયે હયે મેરે ભાઇ;

બડા—
કયું રોતા હયે માબાપકી દુરીસે અયે જાની—પોંચ આંખકાપાની;
કબ ચર્ખે સીતમગારસે ઉમ્મીદ બર આઇ—હયે હયે મેરે ભાઈ,

છોટા—

કયું કર ના જુદાઇકી ચલે હલકપે શમશીર—ફુટે મેરે તકદીર;
કયા ખુબથા મર જાતે હમી મૌત ન આઈ—હયે હયે મેરે ભાઈ;

બડા—

સાબર હયે 'ઝરીફ' દીલે અફગાર હમ દોનો—લાચાર હમ દોનો;
ફીર દેગા ખુદા કયેદે યતીમીસે રેહાઈ—હયે હયે મેરે ભાઈ;

છોટા—

સર મારૂં ઝમીંપર ન મંએ કયું અયે"ઝરીફ"ઝાર-જીનેસે હું બેઝાર
જુઝ શેરે ખુદા કોન કરે ઉકદા કુશાઇ—હયે હયે મેરે ભાઈ;

(ઔરતકા નઝદીક આના લડકોં કે છોટે ભાઈ બડે ભાઈસે કહેના)

ઝબાની.

છોટા—આયે બીરાદર દેખતો યેહ ઔરત સૌદાગરકી કંહા જાતી હયે!

(બડા ભાઈ કરીબ ઔરતકે જાકે કહેના)

અબીઆત.

બડા—કંહા જાતી હયે બીબીયે ખુશ ખીસાલ,
ન ઘરસે કદમ અપના બાહેર નીકાલ;
છોટા—હમ આફત રસીદોંકો દેખી હયે કયા,
ખુદાકે લીયે અપને ઘરમે તુ જા;

(ઔરત હયેરાન હો કહેના)

ઝબાની.

ઔરત—અયે લડકો.

બડા—ચલ ચલ ઓ લડકેવાલી કીસકુ અપને બેટે બનાતી હયે?
કુચ હોશકી દવા કર!

ઔરત—મંએ! મંએ!

બડા—મંએ મંએ ક્યા કુચ કહેગીભી?

ઔરત—જાનતી હું!

બડા—મંએભી તુર્જહ ખુબ પએછાનતા હું કે તુ યહાંસે ભાગને ચાહાતી હયે.

ઔરત—નહી નહી યે તુમ દોનો!

બડા—ક્યા હમ દોનો. કુચ કહેગી?

ઔરત—મેરે બચ્ચે હો!

બડા—ખુબ તુભી કુચ કચ્ચી નહી, બડી પક્કી હો. અબ ઘરમે અપને જાતી હયે યા નહી. દેખ નહીતો દો ઠોંસે ગામકી અયેસે મારૂં કે મુંહ તેરા ફીર જાયે. ઝબાન પર વીલાયતો લન્ડનકા મજાહ આયે, હમકો બાદશાહકા હુકમ હયે કે હુંશીઆર, ખબરદાર રહો.

છોટા—અયે ભાઇ સાહેબ આખર યે ઔરત હયે, કંહા જાયેગી?

બડા—ભાઈ યે ચૌદમી સદીકા શુરૂ ઝમાના હયે, અપના બીગાના હયે, તુ દીવાના હયે. ઔરતોં કે મકરોંકા કુચ ઠીકાના હયે? ખયેર કહો કયા કહેતી હો?

ઔરત—અયે લડકો મુવી હુવી કો ન મારો ઝાલીમકે ફન્દેમે ગીરફતાર હું, જીનેસે બેઝાર હું!

શેઅર.

ગર કભી હાલ મેરા શરહ ઝબાની હો જાયે,
સુનો પથ્થરકા કલેજા અભી પાની હો જાયે.

ઝબાનો.

સુનો, મંએ કમબખ્ત બાદશાહે યમન ખુદાદોસ્તકી બીબી હું!

બડા—અગર તુ ખુદાદોસ્તકી બીબી હયે તો યહાં કયું આઈ! જલ્દ બયાન કર આગે ક્યા હુવા?

ઔરત—અફસોસ! સદ અફસોસ! ઉસ સૌદાગર મક્કારને તુમકો યહાં ચૌકી કરને રવાના કીયા વહી મલઉન દગાબાઝને બાદશાહકો સરામે દમદે કે મુઝેરહ સે ભાગા થા!

બડા—અયે બીરાદર યેહી અપની માદર હયે! યેહી અપની માદર હયે! ચલો મીલેં!

(લીપટજાના દોનો લડકોંકા માદરકો જોશે મહોબ્બતસે.)

બડા—ખુદાને યહાં મીલા દીયા. ગમે માદર દીલસે ભુલા દીયા!

ઔરત—અયે મેરે પ્યારે લડકોં મંએ કયા કહું વોહ સૌદાગરને મુજપર ક્યા કયા ઝુલ્મ કીયા! ચાહતા થા કે ખંજરસે હલાક કરે!

બડા—કયા તુજપર સૌદાગરને ખંજર ઉઠાયા? અફસોસ! અગર વોહ સૌદાગર દગાબાઝ રૂબરૂ હોતા ઉસકા ખુન પીતા!

(દોનો ભાઈ બેહોશ હોકે ગીર જાના.)

ઔરત—અયે લોગો દેખો, અભી મુજેહ બેગાની જાનકે કીતના લડેં હએં, એકદમ ન ગુઝરા થા કે જોશે મહોબતસે બેહોશ હો ઝમીનપર પડેં હયે. યે વહી લડકે જાનસે આલેથે! ઈન્હીકો અપના દુધ પીલા આરામો ચએનસે સીનેપર પાલેથે, મગર ખુદાયે પાકને લડકોંસેતો મીલાયા, પર મેરે વાલીકા કુચ ખબર નહી, ખયેર અગર ઝીન્દગી હોગી યક દીન વોહભી મીલ જાયેંગે, દીલકી મોરાદ બર પાંયેગે!

ચોબદાર—યા ઇલાહી યેહ ક્યા માજરા હયે. મેરે ખ્યાલમે કુચ આતા નહી, બહેતર હયે યહાંસે જા બાદશાહકો ખબર દેતાહું!
(ચોબદારકા જાના બાદ ઔરત લડકોંકુ ઉઠા મકાનમે લેજાના.)

બાબ દુસરા—પરદા આઠવાં.

રાસ્તા.

(આના દાનીશ્મન્દકા, તલવાર બેચના મારવાડીકુ)

ઝબાની.

દાનીશ્મન્દ—યા પરવરદીગાર અબ ક્યા કરૂં ! કંહા જાઉં ! વઝીર તો બના, ક્યા વીઝરાતકુ ચોલેમે જલાંઉ, રોટીયાં કંહાસે લાઉં મેરી બીબી દીલારામકુ ક્યા ખીલાઉં, અજૂબ ઉલ્લુ બાદશાહ હયે, મંએ અપની ગરીબી કા હાલ સુનાયા પર ઉસ બહેરેકે કાનમે કુચ અસર ન કીયા ! સુબ્હસે અભીતક બીઠા રખ્ખા, યેભી ન પુછા કે અયે વઝીર દાનીશ્મન્દ તુમ કુચ ખાયે હો યા નહી ! ખયેર ક્યા મુઝાયેકા અબ યેહી બહેતર હયે કે ઉસીકી તલવાર આબદાર કા ફુલ નીકાલકે મારવાડીકુ બેચ મારૂં તાકે આજકા ગુઝરતો હોગા, કલકી કલ દેખા જાયેગા, નયામમે લકડી દાલ રખુંગા, વઝીરોંકુ તલવારકા ક્યા કામ પડતા હયે !

(જાકે તલવાર બેચના મારવાડીકુ બાદ મુલાકાત હોના ખોદાદોસ્તસે ફકીરી લીબાસમે.)

દાનીશમન્દ—બીસ રૂપીએકો તલવાર કા ફૂલ બેચ મારા હું આજ તો ખુબ મજાહ કરૂંગા પર મેરી બીબી દીલારામ બહોત ભુકી હોગી, જાતા હું! (ખોદાદોસ્તકા આના ગુફ્‌ત ગુ કરના દાનીશ્મન્દસે)

ખોદાદોસ્ત—ભલા હો દાતા ભલા હો! બના રહો બના રહો!

દાનીશમન્દ—આઈએ આઈએ સાંઈઅલ્લાહ! વઝીરતો બના પર તમામ દીન ભુકા મરના પડા, ઉસ ગધે બાદશાહકો ઇતના ન સુજા કે દાનીશ્મન્દ વઝીરકો અપને શરાબો કબાબ ખીલા પીલાકે રૂખ્સત કરૂં, ભલા તુમ કહો મંએ મુસાફર ઇસ વખ્ત કહા જાકે રોટી ખાંઊ!

ખોદાદોસ્ત—ફીર તુમને ક્યા કીયા, અબ ક્યા ખાઓગે!

દાનીશમન્દ—ક્યા કીયા! સુનો, ઉસીકી તલવાર ઇન્આમ દીઇ હુવીથી ઉસ્કા ફૂલ નીકાલ કે પીસ રૂપીએમે બેચ દાલા અબ બીસ રૂપીએકા સામાન લે જાતા હું, રાતભર મજાહ કરૂંગા.

ખોદાદોસ્ત—અયે બાબા યે તુમને બુરા કીયા, જો બાદશાહોંકા ઇન્આમ દીયા હુવા અપને જાનકે બરાબર રખતે હંયે તુમને તે બેચ ડાલા, સુનો ખુદા નં ખાસ્તા કલ દરબારમે બાદશાહ કીસી ખુનીકી ગરદન મારનેકા હુકમ દેગા જબ તુમ ક્યા કરોગે, ગરદન કાહેસે મારોગે! મારે સરમેરત કે આપ ખુદ મરોગે!

દાનીશમન્દ—અયે ગધે ક્યા ઝખ મારના હયે, ક્યા તુ નહી સમજતા કે મંએ બાદશાહકા વઝીરે આઝમ બના હું, અયે શયેતાન બે ઈમાન તેરી મઓતતો નહી આઇ જો યે બાત મુજેહ

સુનાઇ, બસ ચુપ રહો નહી તો તેરા કાલા મુંહ કરકે ગધેપર બીઠા શહેર બદર કરૂંગા ? ઉલ્લુ કંહાકા હયે માલુમ નહી ?

ખોદાદોસ્ત—અછા બાબા ખફા ન હો યે ફકીરકી ખતા હુઈ માફ કરો ફીર ન કહુંગા (જાના ખોદાદોસ્તકા ગાના દાનીશ્મન્દકા)

રંગ રંગ હયે રસીયાં રંગીલા આયા આજ—તર્જ.

દાનીશ્મન્દ—જાતા હું મંએ અયે યારો અબ હોવેગા દરબાર,
મંએ વઝીર હું દાનીશ્મન્દ પર ઉલ્લુ હયે સરદાર ;
મંએ વઝીર હોકે બયેઠાથા બાદશાહકે સાત,
ફીર આયા ઘરકો અપને ભુકા પીઆસ લાચાર ;
બીસ રૂપીએ લાયા અબ પેટ ભરકે ખાઉં,
આખેર યેક બનીઆકુ મંએ બેચ દીયા તલવાર ;
બેચ ખાયા તલવાર ખાલી નયામ હયે દેખો,
હોગી જો હોના હોસો દરબારમે આખર કાર ;
અયે યારો વઝીરી પાયા હું ફઝલે ખુદાસે આજ,
"ઝરીફ" અબ જાતા હું દરબારમે હુંશીઆર.

બાબ દુસરા—પરદા નવ્વાં.

દરબાર.

(ચોબદારકા અર્ક અર્ઝ કરના.)

ચોબદાર—અયે શહેનશાહે આલી વેકાર, આપકે ફરમાન મોજુબ ઇસ સોદાગરકે મકાનપર પહેરા કર રહેથે, એકાયક રોનેકા શોરો ગુલ સુના, જબ નઝદીક જાકે દેખાતો માલુમ હુવા,

આપકે દોનો મન્ઝુરે નઝર લડકે. ઈસ સોદાગરકી બીબીકે ગલે મીલ રો રહે હંએ, મંએ હયેરાન, વોહ પરેશાન હો યહાં આ હુઝુરે આલીમે અર્ઝ કીયા હું.

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર યેહ ક્યા માજરા, હઅેરત અફ્ઝા સુનાયા, જીસકે સુનનેસે અકલ હઅેરાન દીલ પરેશાન હો ગયા! અયે ચોબદાર જલ્દ જા ઉન સબકો દરબાર મેં લેઆ?

ચોબદાર—બહોત ખુબ જાતા હું.

(ચોબદાર લેઆના, ઉન સબકો દરબારમેં.)

ખોદાદોસ્ત—અયે લડકોં તુમ અપને રોનેકા અહવાલ સાફ સાફ બયાન કરો. નહી તો જાનસે જાતે રહોગે.

અબીયાત.

લડકા—મેરા હાલ સુનીએ અયે આલી જનાબ,
કીયા ચર્ખને મેરા ખાનાં ખરાબ;
મેરા બાપ થા બાદશાહે યમન,
ખુદાદોસ્ત કહેતેથે સબ મરદો ઝન;
ફકીર યક આકે કીયા યું સવાલ,
કે અયે બાદશાહે હુમાયું ખીસાલ;
ખુદા વાસ્તે દે મુજેહ તખ્તો તાજ,
ભલા મંએભી કર લું મે દુનીઆકા રાજ;
ખુદાકા સુના નામ જીસ વખ્ત શાહ,
કીયા ઉસ ગદાકો વંહી બાદશાહ;
યે ભાઈ હયે મેરા યે માદર મેરી,
મગર બાપકી કુચ ખબર ન મીલી.

(ખોદાદોસ્ત તખ્તપરસે ઉતરકે લીપટજાના લડકોંસે મારે મહોબ્બતકે)

ખોદાદોસ્ત—અયે મેરે પ્યારે લડકોં મંએ તુમારા બાપ સુલતાન ખુદાદોસ્ત હું ફીર મુજેહ ખુદાને શાહી દીયા.

કત્આ.

શાહી છુડા ફકીર બના ઔર ફકીરકો,
યાં લાકે બાદશાહ ખુદાને બના દીયા;
બીબી કંહાથી લડકે કીધર ઔર મંએ કંહા,
સબ હો ગયે જુદાથે ખુદા ફીર મીલા દીયા,

ઝમાની.

અયે વઝીર દાનીશ્મન્દ ઈસ સૌદાગર મુઝીકી ગરદન માર, કે યેહ રૂહ સીઆહને બડા ગુન્હા કીયા હયે?

દાનીશ્મન્દ—(યક બાજુ હોકે કહેના) કયા ઉલ્લુ બાદશાહ બના હયે કે વઝીરોંકુ ગરદન મારને કહેતા હયે! નસીબોસે દૌલત મીલ ગઈ, સચ હયે ખુદા ગન્જેકો ના ખુન ન દે. તોબાહ! તોબાહ! અબ કયા કરૂં તલવારતો મારવાડીકો બેચ મારા, અબ કાંહાસે ગરદન મારૂં! અગર વોહ કમબખ્ત ફકીર, શયતાનોકા પીર જો કહેતા હયે યે ઉલ્લુકી દુમ બાદશાહભી વહી હુકમ કરતા હયે. તોબાહ! તોબાહ! અબ કોઈ તદબીર અયેસી બનાતા હું કે ઉસ ફકીરકે જાનપર લાતા હું કયા બાદશાહી જલ્લાદ સબ મર ગયે જો મંએ ગરદન મારૂં!

(રૂબરૂ બાદશાકે આ કહેના) હુઝુરે આલી અગર જાનકી અમા પાઉં, તો ઝબાન હીલાઉં.

ખોદાદોસ્ત—અઝા કહો તેરી જાન તુજેહ મુબારક.

દાનીશમન્દ—સુનીએ હુઝુર રાતોંકો મેરે મકાનપર યક ફકીર, બે-પીર આતા હયે હમેશા મુઝેહ સતાતા હયે. અભી મંએ જાતા હું, ઉસ ઇનસાન સુરત, સયેતાન સીરતકો બાંદ લે આતા હું. પહેલે આપ ઉસકી ગરદન મારીએ, યા ઈસ સોદાગરકી, યેહ બન્દાતો તબલા સારંગી ખુબ બજાતા હયે, ગતીયોંકી હોશ ઉડાતા હયે. ફીર અયેસ ઉસ્તાદોંકો બનદુક, તલવાર પાસ રખના હરામ હયે, મારે ખોફકે તલવારકા ફલ બેચ ખાયા, ખાલી નયામ હયે. તોબાહ ! તોબાહ ! ખુન કરના ગરદન મારના યેહ કુચ કવ્વાલોકા કામ હયે ? અયેસી વીઝારતકો હમારા સલામ હયે સલામ હયે !

બાદાદોસ્ત—અયે વઝીર ન ગભરા મંએ વહી ફકીર હું જો રાતોં કો તેરે મકાન પર આતાથા, ખયેર મંએને સબ તેરે કસુર માઅફ કીયા.

દાનીશમન્દ—તોબાહ તોબાહ કયા આપહી થે ! જો શબકો મેરે મકાનપર આતેથે ! માલુમ હુવા આપભી બડે અહમક હો જો ફકીર બનકે આતેથે ? અગર ઇસી તોરસે આતે મંએ ખીદમત કરતા. ખયેર હુવા સો હુવા, ગુઝીશતારા સલવાત, ચલો આપને મેરા કસુર માઅફ કીયા મ એને તુમારી અહ-મકી માઅફ કીયા દોનો બરાબર હો ગયે ઔર કયા ?

બાદાદોસ્ત—અયે વઝીર ઉસ શીકારીકો ઔર કોલીકો દરબારમે લા હાઝર કરો ?

વઝીર—બહોત ખુબ. (વઝીરકા જાના, દરવાઝેપર યક ફકીરકા સવાલ કરના.)

બયેત.

ફકીર—હયે કોઈ અયેસા અલ્લાહકા લાલ,
બાદશાહી દેકે લેવે ફકીરી હાલ.

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે ચોબદાર જલ્દ જા બાહેર કોન આવાઝ દેતા હયે ખબર લા?

ચોબદાર—બહોત ખુબ. (જાના ચોબદારકા.)

(શીકારી ઔર માહીગીરકો વઝીરકા લેઆના દરબારમે.)

ખોદાદોસ્ત—અયે શીકારી તુને મેરે નુરે નઝરકો કંહા પાયા, શેર કે હમલેસે કયું કર બચાયા, બયાંન કર?

શીકારી—ખુદાવન્દે આલમ બચાનેવાલા તો ખુદા થા. પર ઝાહેરા ઈસ ગુલામને શેરકો બંદુકસે મારકે. લડકેકો ઝીન્દા અપને ઘર લે ગયા. ઝખ્મોપર મલહમ લગા દુરસ્ત કર બજાએ ફરઝન્દકે પરવરશ કીયાથા!

ખોદાદોસ્ત—અયે માહીગીર તુ ઇસ મેરે લખ્તે જીગરકો કંહા પાયા બયાંન કર?

માહીગીર—દાદા સાહેબ રામ રામ ગોમીને માજા પોસીઆ ટોગે સમુદરાવર ગેલે હોતે તા ઇના નાચુન દુખુન સમુદરા મદી પાગ તાકીલે તે પાંગા મદી યે પોરગા આયેલા ઇસવરાની માલા પોર નોતો દીલા, યે પોસીઆલા પાલુનસી મોહોતા કીલા, દાદા સાહેબ અમચી કાએ તકસીર નાહી માફ કરા!

ખોદાદોસ્ત—અયે વઝીર યેહ દોનો આદમીઓને મેરે દોનો લડકોંકી જાન બચાઇ, ઇનકે એહસાનકા બદલા કયું કર અદા

કરૂંગા! બહેતર હયે કે યેક યેકકો દોદો મુલ્ક ઔર દોદો હઝાર અશરફી ઈન્આમ દેકર રૂખ્સત કર ?

વઝીર—બહોત ખુબ, અયે શીકારીઓ માહાગીર બાદશાહને તુમ દોનોકો દોદો મુલ્ક ઔર દોદો હઝાર અશરફી ઇન્આમ દીયા હયે, લો મજાહ કરો.

માહીગીર—કાય જાયલા અમાલા દોગાલા ફાંસી! બાપા, દાદા સાહેબ અમાલા દોન મુલકે નકો હમાલા તવરા પોસીઆ દીઆ! અગે બાપા આપુન પૈસેવાલે જાયેલે દોન ગાઊ ઇન્આમ મીલલે મી રાજા ઔર માજી ગોમી રાની હોયેલ.

બયેત.

બડા લડકા—યે થા ફાબેલે કત્લ શાહે જહાં,
મુકરર યે સૌદાગરે બદગુમા.
છોટા લડકા—બરાયે ખુદા ઇસ્કો દીજે અમા,
ખતા બક્ષદો વાલેદે મેહેરબાં.

ઝબાની.

ખોદાદોસ્ત—અયે મેરે નુરે નઝર, લખ્તે જીગર, તુમારે કહેનેસે ઇસ સૌદાગરકા ગુનાહ મઆફ કીયા, અયે વઝીર ઈસ સૌદાગરકો રાહકા ખર્ચ દેકે યહાંસે રૂખ્સત કર ?

વઝીર—બહોત ખુબ. (ચોબદારકા ફકીરકો દરબારમે લે આના)

ફકીર—અયે બાદશાહ સુન, યેહ ફકીર બહોત બાદશાહોંકે રૂબરૂ યેહ સવાલ કીયા, પર કીસી બાદશાહને પુરા ન કીયા, મગર સુનતા હું કે શહેરે યમનમે બાદશાહ ખુદાદોસ્ત યક ફકીરકો લીલ્લાહ રીયાસત દે આપ ફકીર હો કંહી નીકલ ગયા,

ફીર અયેસા બાદશાહ રૂએ ઝમીનપર હોના મુશકીલ હયે, યું તો સભી બાદશાહ કહેલાતે હંએ.

ખોદાદોસ્ત—અયે શાહ સાહેબ યેહ બાત ન કહો ખુદાકી ખુદાઈ મામુર હયે ખાલી નહી, હઝારોં ખુદાદોસ્ત-હએ, ઝબાને મુબારકસે ફરમાઈએ વોહ કોનસા સવાલ હયે, જો પુરા નહી હોતા?

ફકીર—અયે બાદશાહ સુન સવાલ મેરા યેહ હયે.

બયેત.

હયે કોઈ અયેસા અલ્લાહકા લાલ,
બાદસાહી દે લેવે ફકીરી હાલ.

ખોદાદોસ્ત—બસ શાહ સાહેબ આપકા એહી સવાલ હયે? જો પુરા નહી હોતા? બીસમીલ્લા યેહ તાજ યેહ સાહી લીજીએ ઔર ફકીરી મુજેહ ઇનાયત કીજીએ, યે બન્દા વહી ખુદાદોસ્ત હયે. ફીર ખુદાને યહાં બાદશાહી દીયા.

ફકીર—અગર તુ વહી ખુદાદોસ્ત હયે, તો મંએભી વહી ફકીર હું જો યમનમે તેરા રાજ લીયાથા બસબસ તુ બાદશાહ ખુદાદોસ્ત સચ્ચા હયે તેરા મુલકો માલ તખ્તો તાજ, તેરે વઝીરે આઝમકો યમનમે સોંપકે તેરી તાલાસમે આયા હું, લે યેહ તાજ? તેનો રાજ તુજેહ મુબારક હો. મોલ્લા નઝીરને ખુબ કહા હયે.

શેઅર.

કલજુગ નહી કરજુગ હયે યેહ યાં દીનકો દે ઔર રાત લે,
ક્યા ખુબ સોદા નકદ હયે ઈસ હાત દે ઉસ હાત લે.

રૂબાઈ.

અયે યારો ગેહી દેખો અન્જામે સખાવત હયે,
બહેતર યે સખાવતસે રોઝા ન ઈબાદત હયે;
યેક રાજ ચલાદેકે જીસ નામ પે થા દીલસે,
ફીર લા ઉસે યાં બક્ષા ઉસને દો રીવાસ્ત હયે.

રૂબાઈ.

ફ઼ઝલે ખુદાસે ખેલ યે ઇતમામ હો ગયા,
આગાઝ ખુબ ખુબહી અન્જામ હો ગયા.
હયે બદતરીને ખલ્ક જહાંમે "ઝરીફ" ઝાર,
અછોંકે રૂબરૂ મેરા બદનામ હો ગયા.

અયે બાદશાહ ખુદાદોસ્ત ઉસ બાદશાહે હકીકીકા શુકરીયા હમ સબ ગાકે બજા લાંએ, ચલીએ બહેતર હએ.

સબમીલકે ગાના.

ગજલ—રૂહ બદનમે હયે તપાં જીકો હયે કલસે બેકલી—તર્જ.

ફ઼ઝલે ખુદાસે દોસ્તો ખેલ હુવા તમામ હયે,
હીન્દુકો રામ રામ હયે મોમેનેકો સલામ હયે;
સરકો જુકાકે બા અદબ હાત ઉઠાકે કહેતે સબ,
બખ્શ ખતા હમારી રબ તેરા ગફુર નામ હયે;
આવો હમેશા તુમ યહાં લુત્ફ઼ો કરમસે મહેરબાં,
તુમ હો હમારે કદ્રદાં તુમસે હમારા નામ હયે;
લફ઼્ઝે ગલત કોઇ યહાં હમસે સુને હો દોસ્તાં,
અપની સઝા નહી ઝબા ફીર ઇસમે ક્યા કલામ હયે;
બીછડોંકો તુને યા ખુદા લાકે યંહા મીલા દીયા,

બર લાના સબકા મુદ્દઆ મારબ યે તેરા કામ હયે;
કરતે હંએ જો સુખનવરી ઉનસે નહી બરાબરી,
ગોયા નહી ઝબાં મેરી ખંજરે બે નયામ હયે;
હયે યે "ઝરીફ" ખાકે પા દીલસે તુમારા મુશફ્કા,
"બન્દા" હયે શેર ફહમકા શાયેરોંકા ગુલામ હયં.

મેહેતા જમનાદાસ ભગવાનદાસની કંપનીએ પ્રગટ કરેલાં પુસ્તકો.

શાળોપયોગી પુસ્તકો.

	રૂ.	આ.	પૈ.
સેન્ડફર્ડ મર્ટનના મિનીંગ (૧૫૦ પાનાના)... ...	૦	૧૨	૦
રૉયલ સ્કુલ પ્રાઇમરના મિનિંગ...	૦	૪	૦
રૉયલ રીડર નં૦ ૧ લાના મિનંગ...	૦	૬	૦
રૉયલ રીડર નં૦ બીજાના મિનિગ...	૦	૮	૦
રૉયલ રીડર નંબર ત્રીજાના મિનિંગ...	૦	૧૦	૦
રૉયલ રીડર નંબર ચોથાના મિનિંગ...	૦	૮	૦
હાવર્ડ કૃત પ્રાઇમરના મિનિંગ (મોટા	૦	૪	૦
હાવર્ડ કૃત અંગ્રેજી બીજી ચોપડીના મિનિંગ.. ...	૦	૬	૦
ફારસી આમાદન નામાનો અ૦ ગુ૦ તરજુમો...	૦	૨	૦
શાળોપયોગી કોષ્ટકો...	૦	૧	૦

નાટકના પુસ્તકો.

ચંદ્રસેન ને ચંદ્રપ્રભા નાટક... ... . ૦— ૮—૦

છેલ સેલાણી અને વિક્રમ ચરીત્ર નાટક... ... ૦— ૬—૦

તમાશાએ નતિજએ અસ્મત... ... ... ૦— ૬—૦

ચંદ્ર ચંદ્રીકા નાટક... ... ... ૦— ૬—૦

માલીની નાટક... ... ... ૦— ૬—૦

અન્જામે સખાવત (ઉર્દૂ બાદશાહે ખોદાદોસ્ત)... ૦— ૫—૦

ચંદન મલ્યાગરી નાટક (ત્રીજી આવૃત્તિ)... ... ૦— ૪—૦

તમાશાએ ચાંદબી... ... ... ૦— ૪—૦

અલીબાબા અને ચાલીસ ચોર... ... ... ૦— ૩—૬

તોહફયે દીલફોશા (ઉર્દૂ નઈ ઇન્દર સભા)... ... ૦— ૩—૦

સોબતે અસર અથવા મોહન દુઃખદર્શક... ... ૦— ૩—૦

નકશે સુલેમાનીનો ઉર્દુ ખેલ .. .. ૦— ૩—૦

ગુલશને બાહાર અફ્ઝા (ઉર્દૂ નઇ ઇન્દર સભા)... ૦— ૩—૦

મજહબે ઇશ્ક (ઉર્દૂ બકાવલીઓ તાજુલમુલ્ક)... ૦— ૩—૦

ઇશ્ક નવ બાહાર (ઉર્દૂ ચંદ્રબદન મોહીયાર)... ૦— ૨—૦

નંદરાજા અને સતિ સુલોચનાના ગાયનો... ... ૦— ૨—૦

ધ્રુવ આખ્યાનના ખેલમાં ગવાતાં ગાયનો... ... ૦— ૧—૬

રસીકાનો અતિ રમુજી ફારસ... ... ... ૦— ૧—૦

નવા હરિશ્ચંદ્ર તારામતિના ના૦ ગવાતાં ગાયનો... ૦— ૧—૦

નવા નળદમયંતી નાટકમાં ગવાતાં ગાયનો... ... ૦— ૦—૯

તોહફએ દીલપઝીર ગાયન (ના૦ ત૦ બનજારા)... ૦— ૦—૯

વિધવા દુઃખદર્શક (વાંઢાનો વરઘોડો) ... ... ૦— ૪—૦

સવાઇ ઠગનો રમુજી ફારસ... ... ... ૦— ૧—૬

ચાલાક શકરબી તથા શુરજીની ગડબડનો ફારસ... ૦— ૧—૩

ઉરદુ હરફમાં છાપેલાં પુસ્તકો.

તોહફએ દીલ પઝીર (બનજારા.)...	૦—	૧—૦
ગુલશનને બાહાર અફઝા (ઉર્દૂ નઇ ઇન્દર સભા)...	૦—	૨—૬
નકશી સુલેમાની...	૦—	૨—૬
અન્જામે સખાવત (ઉર્દૂ બાદશાહે ખોદાદોસ્ત ...	૦—	૫—૦

વારતાઓના પુસ્તકો.

સુડા બોતેરી...	૩—	૦—૦
ગીરધર કૃત રામાયણ...	૨—	૮—૦
જાળધર આખ્યાન...	૧—	૮—૦
મોટા ઓખાહરણ...	૧—	૮—૦
મૃદાલસા આખ્યાન...	૦—	૮—૦
સ્ત્રી વીલાસ ગરબાવળી...	૦—	૮—૦
પ્રેમાનંદકૃત રણયજ્ઞ	૦—	૫—૦
પ્રેમાનંદ કૃત ચંદ્રહાસા...	૦—	૫—૦
વિદ્યા વિલાસનો વારતા...	૦—	૪—૦
દલપત અને ધનપાળની વાર્તા...	૦—	૨—૦
સર્જનતા મેળવવાના સાધન...	૦—	૨—૦
પાર્વતિ લક્ષ્મીજીનો સંવાદ...	૦—	૧—૦

એ સીવાયે દરેક જાતની વારતાઓની તથા નાટકોની તથા અંગ્રેજી ચોપડીઓ મળસે, જથ્થાબંધ લેનારને કમીશન ઘણુંજ સારૂં આપવામાં આવસે. નોટપેડ કાગળ લીધામાં આવસે નહી.



શા૦ બીહારીલાલ દુરગાદાસ.

જરી કસબ ટીલી વગેરે ખરો ખોટો માલ વેચનાર.

જત સર્વે લોકોને જાહેર કરવામાં આવેછે કે હમારી દુકાનેથી સુરતી ઉંચી જરી તથા દીલ્લી બનારસની ક્રાન્ટી જરી તેમજ ટીકી, કટોરી, દોરી, ફીત, અમદાવાદી જાત જાતની કોરો, ખરી ખોટી છુટકની ટોપીઓ, સુરતી તથા ફ્રેન્ચ કી-નખાબની ટોપીઓ, વિલાતી તથા ગામઠી અંગ્રેજી ફીત, એ સિવાય જાત જાતનો ખરો તથા ખોટો માલ બાજાર કીફાયતે મળસે. બીજું જરીના જામા તથા છુટ ચળકના કોટ તથા પાટલુન તથા ટોપીઓ વેચાતી તેમજ ભાડે આપવામાં આવસે તથા નવા બનાવી આપવામાં આવસે. બાહાર ગામવાળા ઘરાકોનુ કામ જલદીથી કરવામાં આવસે.

શા૦ બીહારીલાલ દુરગાદાસ.

ઠેકાણું :— મુંબાઈ— ભુલેશ્વર.

જાહેર ખબર.

આ ચોપડી નીચે લખેલે ઠેકાણેથી વેચાતી મળસે

મુંબઈ—રામવાડી આગળ બુકસેલર સોરાબજી હોરમસજી માગરની દુકાનેથી તથા કાગદર ઈશ્વરદાસની દુકાનેથી, તથા પાયધોની આગળ ધિ બુકસેલીંગ અને જનરલ એજનસીમાંથી. તથા કાજી ફતેહ મહમદ નુરમહમદની દુકાનેથી, તથા મુલાં નુરદીન જીવાખાનની દુકાનેથી. તથા કોટમાં બુકસેલર સાપુરજી ફરામજી ગાડનની દુકાનેથી વેચાતી મળસે.

સુરત—બુકસેલર કરસનદાસ નારણદાસની દુકાનેથી તથા પારસી વાલા મનચેરજી જમસદજીની દુકાનેથી વેચાતી મળસે

ભરૂચ—બુકસેલર કાશીરામ જેઠાભાઈની દુકાનેથી વેચાતી મળસે.

વરોડરા—બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીરામની દુકાનેથી મળસે.

ડાકોર—બુકસેલર ત્રીભોવન રણછોડની દુકાનેથી વેચાતી મળસે.

અમદવાદ—બુકસેલર જગજીવન દલપતની દુકાનેથી મળસે.

ભાવનગર—વોરા અબુદુલહુસેન આદમજીની દુકાનેથી મળસે.

કરાંચી—શેખ નુરદીન જીવાખાનની દુકાનેથી તથા બુકસેલર સુંદરજી વીસરામની દુકાનેથી વેચાતી મળસે.

મુથરી—બુકસેલર પીતાંબર હીરજીની દુકાનેથી વેચાતી મળસે.

કચ્છમાંડવી—નાગોરી ચાંપસી આમરાજની દુકાનેથી મળસે.

જથ્થાબંધ મંગાવનારા બુકસેલરોએ નીચે લખેલે ઠેકાણેથી મંગાવી લેવી. કમીશન ઘણું સારું આપવામાં આવસે.

છુટક એક નકલ મંગાવનારે પોસ્ટની ટીકીટનો અડધો આનો વધારે મોકલવો. નૉટપેડ કાગળ લીધામાં આવસે નહીં.

જે. બી. મેહેતા એન્ડ કંપની.

મૅનેજર—જમનાદાસ ભગવાનદાસ.

ઠેકાણું—મુંબાઈ મધ્યે ભુલેશ્વર આગલ.